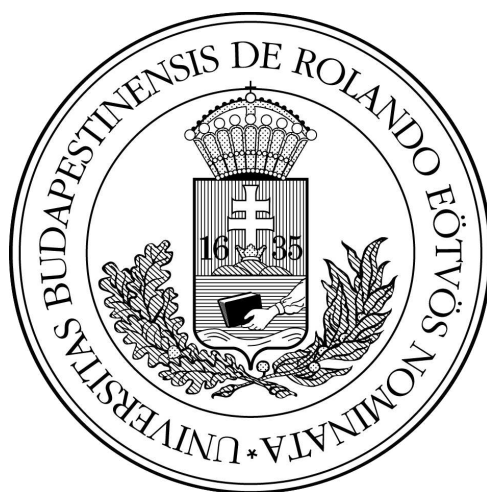

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

DR. IGNÁCZ GYÖRGY:

A KÁBÍTÓSZERREL KAPCSOLATOS BŰNCSELEKMÉNYEK
ÉRTELMEZÉSE ÉS BIZONYÍTÁSA
SZEMELVÉNYEK A BÍRÓI GYAKORLATBÓL

DOKTORI ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

TÉMAVEZETŐ: DR. HACK PÉTER

BUDAPEST, 2025
DOI: 10.15476/ELTE.2025.021

I. A kutatás célkitűzései és a kutatási kérdések

A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények ítélkezési gyakorlatában évtizedek óta komoly problémák mutatkoznak.¹ A büntetőjogi tényállásokkal lefedni szándékozott társadalmi jelenségek, vagyis a kábítószerbűnözés és az ún. drogos szubkultúra folyamatos és rendkívül gyors változásban van, amit a jogalkotás gyakran eltérő szabályozási koncepciókon alapuló módosításokkal igyekezett lekövetni az elmúlt évtizedekben. A bírói gyakorlat bizonytalanságát jól mutatja, hogy egy évtizeden belül három jogegységi határozat született az 1978-as Btk. kábítószerrel visszaélés tényállásának értelmezésére. A rapid jogalkotás által okozott kihívások tökéletes illusztrációja a 2/2003. BJE határozat: mire megszületett, az értelmezett büntetőjogi normák már nem voltak hatályosak. A gyakorló jogász számára sokszor nem jelent segítséget a kommentár- és tankönyvirodalom sem, mert az ritkán foglalkozik a problémás jogértelmezési kérdésekkel, többnyire megelégszik az 1/2007. BJE határozat idézésével, és a publikált eseti döntések sem vállalkoznak részletesebb dogmatikai levezetésekre. Nem könnyíti meg a helyzetet az 1/2007. BJE határozat érvelési technikája sem: egyszerű utalással átveszi korábban publikált eseti döntések tartalmát, így részletes, egységes elméleti alapon álló jogértelmezést nem tartalmaz. Az a tény, hogy a bírói gyakorlat ezt a jogegységi határozatot tette meg a jogértelmezés központi instrumentumának, azért is problémás, mert abban a Legfelsőbb Bíróság még az 1978-as Btk.-t értelmezte – márpedig a Btk. több eltérést is tartalmaz.

A napi gyakorlatban a zavar világosan látható, ennek ellenére a Kúria ritkán tesz közzé eseti döntéseket a gyakorlat orientálásának szándékával. A Btk. emberölésről szóló szakaszaihoz 32, a kábítószer-kereskedelemről és a kábítószer birtoklásáról szóló szakaszaihoz csupán 18 BH-t és EBH-t publikált. Ezt nem indokolja a cselekmények tárgyi súlyában látható különbség, hiszen a minősített emberölés és minősített kábítószer-kereskedelem is életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény. Az abszolút számok is beszédesek, de a büntetőeljárások számához képest még látványosabb az aránytalanság: 2022-ben kábítószer-kereskedelem és kábítószer birtoklása miatt 7453, emberölés és erős felindulásban elkövetett emberölés miatt 240 büntetőeljárás indult.² Mivel ebben a számban benne vannak a különösebb bizonyítási és jogi kérdéseket fel nem vető csekély mennyiségre elkövetett kábítószer birtoklása miatt indult büntetőeljárások is, pontosabb képet ad a törvényszéki hatáskörbe tartozó ügyek száma: 2022-ben a Fővárosi Ítéltáblára 52 ügy érkezett emberölés és erős felindulásban elkövetett emberölés miatt, míg 67 ügy kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmény miatt.³ Ehhez még hozzá kell venni azt is, hogy az emberölés törvényi tényállása évtizedek óta lényegében változatlan, és a konkrét bűncselekmények elkövetési jellemzői sem mutatnak olyan változatosságot, mint a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények.

A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények ugyan viszonylag jól kutatott területét alkotják a büntetőjog tudományának, a bírói gyakorlat átfogó elemzésére az utóbbi évtizedekben nem került sor. A legutóbbi ilyen kutatást az 1990-1992 közötti időszak tekintetében végezte el Fridli Judit, Pelle Andrea és Rácz József. Ez a kutatás szorosan kapcsolódott a rendszerváltozás időszakához, mivel annak központi kérdése az volt, hogy az 1993. május 21-én hatálya lépett

¹ A 2009-ig terjedő időszakban felmerült jogértelmezési bizonytalanságok összefoglalására lásd FRECH Ágnes: „Jogalkotás és jogalkalmazás” in FELVINCZI Katalin – NYÍRÁDY Adrienn (szerk.): *Drogholpolitika számokban* (Budapest, L'Harmattan, 2009) 279-306.

² ugyeszseg.hu/wp-content/uploads/2023/10/bunozes-es-igazsagszolgaltatas-2013-2022.pdf

³ A szerző saját gyűjtése a Fővárosi Ítéltábla ügylajstromából.

Btk.-módosítást megelőző időszak jogalkalmazói gyakorlata igazolta-e a törvény szigorítását: valóban ugrásszerűen nőtt-e a kereskedők elleni büntetőeljárások száma, szervezettebb bűnözési formákat mutat-e a kábítószerrel visszaélés, milyen különbségeket lehet feltárni az elkövetők két körével, vagyis a terjesztőkkel és a fogyasztókkal szemben lefolytatott büntetőeljárások eredményében.⁴ Az ezredfordulón Ritter Ildikó folytatott le egy kutatást, amelyben az 1998. évi LXXXVII. törvénnyel végrehajtott módosítások hatásvizsgálatát végezte el.⁵ Azonban ez a kutatás a bírói gyakorlatra nem terjedt ki, fókuszában a nyomozó hatóságok és az ügyészségek gyakorlata állt. Rupa Melinda 2000-ben publikált tanulmánya már kifejezetten a bírói gyakorlatra fókuszált, azonban kizárólag a Zala megyei bíróságok előtt folyamatban volt ügyeket válogatta be a mintába.⁶ Szintén egy megye gyakorlatára koncentrált Csik Attila 2005-ben közölt dolgozatában.⁷

A doktori értekezéshez kapcsolódó felderítő kutatást 2016-ban folytattam le.⁸ Ekkor a Fővárosi Ítéltábla gyakorlatát elemeztem, ami több téren is a doktori kutatásban is hasznosítható tapasztalatot szolgáltatott. Egyrésztől igazolta, hogy a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények fővárosi gyakorlata nem egységes, másrésztől bemutatta, hogy egy adott bíróságnak egy konkrét bűncselekmény elbírálása során hozott határozatainak teljes körű elemzése alkalmas olyan jogértelmezési problémák feltárására, amelyek a publikált gyakorlatból nem derülnek ki. A korábbi kutatásom eredményei arra is rávilágítanak, hogy az ilyen, több évre kiterjedő elemzés nem mellőzheti az időbeli dimenziót: tanulmányomban több esetben olyan pontokon mutattam rá ellentmondásokra, amelyek valójában a joggyakorlat fejlődéseként értékelhetők. Végül az is fontos szempont, hogy a bizonyítási kérdések és a jogi minősítéssel kapcsolatos kérdések könnyen összemosódhatnak, márpedig ezt a két kérdéskört világosan el kell különíteni ahhoz, hogy feltárható legyen, az ítélezési gyakorlatban tapasztalható bizonytalanságok mire vezethetők vissza. A felderítő kutatás ezen kívül azokkal a tipikus problémákkal volt terhelt, amellyel az ilyen kutatások általában: reprezentativitás hiányában⁹ az eredmények nem tükrözik a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények országos bírói gyakorlatát, csupán a központi régió gyakorlatát mutatják be.

A kutatás fókuszában a bírói gyakorlat állt. Ennek alapvető oka az, hogy a büntető anyagi- és eljárásjog értelmezési problémái a bírói gyakorlatban jelennek meg először, és végső soron a büntetőjogi felelősség elbírálása szempontjából is annak van meghatározó jelentősége. A bírói gyakorlat kutatását indokolta az is, hogy a publikált eseti döntések közzétételi folyamatának jellegzetességei gátolják az anomáliák megjelenítését. Az eseti döntéseket a Kúria teszi közzé, így érthetően – és alkotmányos feladatának megfelelően eljárva – azokat a döntéseket publikálja, amelyek a saját gyakorlatába illeszkednek. Ez azonban az ügyek egy szűk körét jelenti, hiszen a Kúria kizárólag rendkívüli perorvoslatban vagy harmadfokú eljárásban találkozhat ezekkel a bűncselekményekkel. Az, hogy a Kúria iránymutatásai mellett sem

⁴ FRIDLJ Judit – PELLE Andrea – RÁCZ József: „A kábítószer kérdés társadalompolitikája a rendszerváltás előtt és után” in KEREZSI Klára (szerk.): *Kriminológiai Közlemények* 49. (Budapest, Magyar Kriminológiai Társaság, 1994) 115-116.

⁵ RITTER Ildikó: *(T)örvény. A kábítószerrel való visszaélés büntetőjogi megítélésének hatásvizsgálata – 1999. március 1. után* (Budapest, L'Harmattan, 2003)

⁶ RUPA Melinda: „A kábítószer probléma nemzetközi és hazai büntetőjogi szabályozásának áttekintése és a jogalkalmazói gyakorlat alakulása” in KAHLER Frigyes (szerk.): *Büntetőjogi Tanulmányok II.* (MTA Veszprémi Területi Bizottság, Veszprém, 2000) 143-177.

⁷ CSIK Attila: „A Legfelsőbb Bíróság jogalkalmazói gyakorlatának alakulása különös tekintettel a jelentős mennyiség határainak változására és a jogszabály-módosításokra” in KAHLER Frigyes (szerk.): *Büntetőjogi Tanulmányok VI.* (MTA Veszprémi Területi Bizottság, Veszprém, 2005)

⁸ IGNÁCZ György: „Kábítószer-kereskedelem és kábítószer birtoklása a Fővárosi Ítéltábla gyakorlatában” *Büntetőjogi Szemle* 2017/1. 43-62.

⁹ EARL BABBIE: *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata* (Budapest, Balassi Kiadó, 2017) 107.

konzekves a gyakorlat, arra utal, hogy a legfőbb bírói fórum által követendőnek tartott jogértelmezés nem ment át maradéktalanul az alsóbb fokú bíróságok gyakorlatába. Ezeket az anomáliákat csak akkor lehet feltárni, ha a kutató magukat az egyedi ügyekben hozott döntéseket vizsgálja. Így lehet megalapozott elméleti következtetéseket levonni, és azt feltérképezni, hogy valójában hogyan működnek az egyes jogintézmények a napi gyakorlatban.

Jerome Frank ezt úgy fogalmazta meg, hogy a jogászoknak a gyakorlatban érvényesülő joggal kell dolgozniuk, ezért az az elmélet, ami nem a gyakorlatból nő ki, rossz elmélet.¹⁰ A jogtudományi dogmatikai elemzés és a bírói jogértelmezés hat egymásra: a dogmatika a bírói jogértelmezés episztemológiai keretét adja meg azzal, hogy kidolgozza és rendszerezi azokat a fogalmakat, amelyeket a gyakorlat majd használni fog, a gyakorlat pedig az elemzés alapjául szolgáló példákat biztosítja a dogmatika számára.¹¹ A dogmatika a fogalmak kidolgozása során a gyakorlatra van figyelemmel: ezen tevékenység során a joggyakorlatot figyelembe véve jár el, és ott, ahol a fogalmi következetesség engedi, a gyakorlatot követve. A joggyakorlattól való teljes elrugaszkodás azt eredményezné, hogy a gyakorlati szereplők kapcsolódási pontok híján nem tudnák felhasználni a jogtudomány eredményeit. Ezért kiindulópontnak a jogi fogalmaknak a releváns jogi aktorok által elfogadott tartalmát kell tekinteni.¹²

A kutatás első lépése a kutatás tárgyának pontos meghatározása volt: tisztázni kellett a „kábitószerekkel kapcsolatos bűncselekmények” fogalmát. Ennek során abból indultam ki, hogy a kábítószerek köznyelvi és büntetőjogi fogalma nem fedi egymást. A hazai kábítószerekkel kapcsolatos szakirodalomban Bayer István meghatározása tekintendő általánosan elfogadottnak: a „drog” fogalma olyan anyagokat takar, amelyeket kábulat előidézésére használnak, attól függetlenül, hogy kábítószerek, pszichotróp anyagnak, gyógyszernek, varázsszernek, élvezeti szernek, vagy valami egyébnek nevezik, és függetlenül attól is, hogy a nemzetközi vagy nemzeti ellenőrzési rendszer hatálya alá tartoznak vagy sem.¹³ A köznyelvben a „kábitószerek” fogalma az illegális drogokat fedi le. Az igazgatási szabályok a „kábitószerek”, a „pszichotróp anyag” és az „új pszichoaktív anyag”, a büntetőjog a „kábitószerek” és az „új pszichoaktív anyag” fogalmakat használja. A tisztánlátást nem könnyíti meg, hogy utóbbi két fogalom között átjárás van, ugyanis egy új pszichoaktív anyag besorolása megváltozhat, és így (büntetőjogi értelemben vett) kábítószerek lehet belőle. Az ezredforduló után megjelent a köznyelvben a „dízájner drog” fogalma is. Az ebbe a kategóriába tartozó szerek kétségkívül a tudományos értelemben vett drog kategóriába sorolandók, a büntetőjogban viszont lehetnek kábítószerek, új pszichoaktív anyagok, de akár nem ellenőrzött – és így legális – anyagok is.

A „kábitószerekkel kapcsolatos bűncselekmények” kategóriát sem a büntető anyagi jog, sem a büntető eljárásjog nem ismeri. Az nyilvánvaló, hogy sok bűncselekmény hozható összefüggésbe kábítószerekkel vagy új pszichoaktív anyaggal, a két legkézenfekvőbb példa a bódult állapotban elkövetett járművezetés és a bódult állapotba helyezéssel elkövetett rablás (ún. markecolás). A kábítószerek és egyes bűncselekmények közötti kapcsolat történetileg is meghatározott. A hetvenes-nyolcvanas években bizonyos gyógyszerek gyakran alkohollal kombinált fogyasztása rendkívül elterjedt volt. A gyógyszerekhez a fogyasztók tipikusan hamis vagy hamisított receptek beváltásával jutottak, ezért a korabeli szakirodalom az okirathamisítást a kábítószerekkel

¹⁰ Jerome FRANK: „Are Judges Human? Part 2: As Through a Glass Darkly” *University of Pennsylvania Law Review* Vol. 80. 1931. 243.

¹¹ Aulis AARNIO: „Paradigms in Legal Dogmatics: Toward a Theory of Change and Progress in Legal Science” in Aleksander PECZENIK – Lars LINDHAL – Bert van ROERMUND (eds.): *Theory of Legal Science* (Dordrecht, Springer, 1984) 30.

¹² SZABÓ Miklós – JAKAB András: „A jogdogmatikai kutatás” in JAKAB András – MENYHÁRD Attila (szerk.): *A jog tudománya: Tudománytörténeti és tudományelméleti írások, gyakorlati tanácsokkal* (Budapest, HVG-ORAC, 2015) 54.

¹³ BAYER István: *A drogok történelme* (Budapest, Aranyhal, 2000) 13.

kapcsolatos egyéb bűncselekmények közé sorolta.¹⁴ A fogyasztási szokások megváltozása folytán ez a kapcsolat napjainkban lényegében megszűnt.

A kábítószer-bűnözés a kriminológiai szakirodalomban leírt jelenség. Lévay Miklós osztályozása szerint a kábítószer-bűnözés alá sorolható bűncselekmények alapvetően két részre oszthatók: kínálati oldali és keresleti oldali cselekményekre. A kínálati oldali bűncselekmények a kábítószer-fogyasztók ellátását szolgálják a drogok illegális előállítás, terjesztése és propagandája révén. A keresleti oldali bűnözés három további csoportra osztható: a direkt kábítószer-bűnözés a kábítószer-problémára vonatkozó büntetőjogi tényállásokba ütköző cselekményeket, az indirekt kábítószerbűnözés a drog megszerzése érdekében elkövetett bűncselekményeket takarja, a következménybűnözés pedig a drog hatása alatt elkövetett, valamint a kábítószeres életmódból fakadó bűncselekményeket öleli fel. Az indirekt kábítószerbűnözés tovább osztható két alcsoportra: a beszerzési bűnözés esetén az elkövető célja közvetlenül kábítószerhez jutni, a jövedelemszerző bűnözés esetén az elkövető bűncselekmény útján szerez pénzt a kábítószerre.¹⁵ Kertész Imre a következménybűnözést a kínálati oldali cselekményekhez kapcsolta, és ide sorolta a szervezett bűnözés egyes csoportjai közötti konkurenciaharcokat, a kábítószerrel foglalkozó bűnszervezetek által elkövetett korrupciós cselekményeket és a pénzmosást is.¹⁶

Ebben a felosztásban a kutatás tárgyát a kínálati oldali cselekményekre és a keresleti oldali cselekményeken belül a direkt kábítószer-bűnözésre irányadó törvényi tényállások adták. Így a kutatás nem foglalkozott sem a következménybűnözéssel, sem az indirekt kábítószer-bűnözéssel. Ezt immár lefordítva a Btk. tényállásaira: a kutatás tárgyát azok a bűncselekmények képezték, amelyek elkövetési tárgya¹⁷ a köznap értelemben vett drog, vagyis a kábítószer-kereskedelem, a kábítószer birtoklása és az új pszichoaktív anyaggal visszaélés.

A kutatás következetesen képviselte azt az elvet, hogy a büntetőjogban az anyagi jogi és az eljárásjogi kérdések nem választhatók szét, hiszen a büntető anyagi jog kizárólag a büntetőeljárásban hatályosul. Ez maga után vonja az anyagi jogi és eljárásjogi kérdések komplex vizsgálatának szükségességét. A kutatás fókuszát ennek megfelelően szűkítettem le a büntetőbírói gondolkodás három alapvető elemére: amikor a bíró megoldja az ügyet, először bizonyít, utána minősít, végül kiszabja a büntetést. Természetesen ez a gyakorlatban nagyságrendekkel bonyolultabb gondolati folyamat, ahol az egyes elemek, különösen a bizonyítás és a minősítés egymással kölcsönhatásban érvényesülnek: ahhoz, hogy tudjuk, melyek a bizonyítást igénylő releváns tények, tudni kell, hogyan minősülhet a vád tárgyává tett cselekmény.¹⁸ Ezért a tudományos vizsgálódásnak is előre kell vennie a minősítési problémákat, és azokra vetítve kell vizsgálni a bizonyítási kérdéseket.

A hipotézisek megfogalmazása során – Zöldi Zsolt nyomán – abból indultam ki, hogy amikor egy konkrét probléma, jogalkalmazási feszültség feltárására irányul egy kutatás, akkor ennek minimálisan lehet az a hipotézise, hogy a probléma létezik, ez azonban „elég sovány

¹⁴ POLT Péter: „Kábítószer-élvezet?” *Szakszervezeti Szemle* 1986/4. 57.

¹⁵ LÉVAY Miklós: *A kábítószer-probléma és a bűnözés összefüggései* Kandidátusi Disszertáció, 1991, *real-d.mtak.hu/49*, 56-57.

¹⁶ KERTÉSZ Imre: „Kábítószer-bűnözés I. rész – Jegyzetek egy vita margóján” *Belügyi Szemle* 1995/11. 31-32.

¹⁷ A szakirodalomban megjelent olyan álláspont is, amely szerint a kábítószer a kábítószer-kereskedelemnek elkövetési eszköze, nem pedig tárgya, lásd NÉMETH Henrietta: „A kábítószer-kereskedelem megítélése a bírói gyakorlatban” *Büntetőjogi Szemle* 2023/1. 64. Ez mind az elméletben, mind pedig a bírói gyakorlatban kisebbségi álláspontnak tekinthető, ezért az értekezés következetesen elkövetési tárgynak tekinti a drogot.

¹⁸ A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények esetében régi probléma, hogy a tényállások bonyolultsága és az ebből fakadó minősítési nehézségek negatív hatással vannak a nyomozó hatóság bizonyítási tevékenységére, lásd RITTER 2003 81.

kiindulópont, és ennek elvetésére igen kicsi az esély”.¹⁹ Az én kiindulópontom is az volt, hogy a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények bírói gyakorlatában bizonytalanságok mutatkoznak, de ennek a hipotézisnek az elvetésére igen kicsi esély mutatkozott. Ezért a kutatás célja nem csupán annak kimutatása volt, hogy a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények joggyakorlata széttartó, hanem annak feltárása is, hogy milyen okok húzódnak meg az eltérő jogértelmezések mögött.

Az egyik feltételezésem az volt, hogy a kábítószer és új pszichoaktív anyagok fogalmára, az ellenőrzött anyagokat tartalmazó listákra vonatkozó nemzetközi jogi, európai uniós és hazai szabályozás bonyolultsága okozza a jogalkalmazási nehézségek egy részét. A problémakör több részkérdésre volt bontható: 1) a büntetőjogi drogfogalom mögött húzódó normarendszer bonyolultsága sérti-e a normavilágosság követelményét, 2) kimutatható-e az Alkotmánybíróság gyakorlatára figyelemmel alaptörvény-ellenes jogi norma, 3) a jogi szabályozás összetettsége lehetővé teszi-e a tévedésre való alapos hivatkozást, 4) a háttérnormák gyakori változása milyen jogértelmezési kérdéseket vet fel a Btk. alkalmazása során, 5) megjelenik-e az egyes drogok egészségkárosító hatása közötti különbség a bírói gyakorlatban.

A másik feltételezésem az volt, hogy a kábítószer-kereskedelem és a kábítószer birtoklása tényállásaiban rögzített elkövetési magatartások közötti határok nem tiszták, és azok a joggyakorlatban egyre jobban elmosódnak, ami maga után vonja az elhatárolási kérdések megoldatlanságát is. Ez a feltételezés két kérdés megfogalmazására adott lehetőséget: 1) a Btk. szabályozása követi-e az irányadó nemzetközi egyezmények rendszerét, 2) a Kúria jogegységesítő tevékenysége az elmúlt bő két évtizedben megfelelő eredménnyel járt-e, a kiadott iránymutatások és jogegységi határozatok, különösen az 1/2007. BJE határozat alkalmas-e az alsóbb bíróságok gyakorlatának alakítására. Ritter Ildikó egy kutatásában²⁰ arra a következtetésre jutott, hogy a jogszabályi környezet nem tudta lekövetni a drogpia változásait, így életszerűtlen normák alapján kell elbírálni a terheltek cselekményeit. Ennek az állításnak az ellenőrzésére is lehetőséget nyújtott a kutatás, így egy harmadik kérdés is megfogalmazható volt: a Kúria publikált eseti döntéseiben sikeresen igazította-e a büntető anyagi jogi szabályok értelmezését a kábítószer-kereskedelem újszerű jelenségeihez.

A bírói döntések között húzódó ellentmondások oka lehet a bizonyítékok eltérő alapokon történő értékelése is. Ez a vizsgált bűncselekmény-típus esetében azért is vethető fel alappal, mert a gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a bírósági határozatok indokolásában a vádlott szándékára rendelkezésre álló bizonyítékok, illetve az azokból levont ténybeli és jogi következtetések sok esetben nem különülnek el világosan. Ebből kiindulva több kérdés is megfogalmazható volt: 1) milyen tényekre alapítják a bíróságok a vádlott terjesztői szándékára levont jogi következtetéseket, 2) ezeket a tényeket milyen bizonyítási eszközök alapján állapítják meg, 3) feltárhatók-e ezen bizonyítási eszközök kapcsán a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekményekre specifikus eljárásjogi kérdések.

A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények minősítése szempontjából kiemelt jelentősége van a cselekménnyel érintett kábítószer mennyiségének. A szabályozás és a bírói gyakorlat itt is összetett: eltérő a ténymegállapítási folyamat a lefoglalt és a le nem foglalt kábítószer esetén, és annak is alapvető jelentősége van, hogy a Btk. milyen szabályozást ad az adott kábítószer jogi mennyiségére. Ezeknek a kérdéseknek az összegfoglaló vizsgálata több részkérdés

¹⁹ ZÓDI Zsolt: „Módszertani javaslatok és gyakorlati megjegyzések a Kúria joggyakorlat-elemző tevékenységéhez” *Forum Sententiarum Curiae* 2018/2. 16.

²⁰ RITTER Ildikó: „Az ördög a részletekben lakozik 1. Az országos büntetési gyakorlat alakulása a kábítószer-kereskedelem miatt indult ügyekben” *Ügyészégi Szemle* 2020/3. 42-60.

megválaszolását feltételezte: 1) milyen bizonyítást kell lefolytatni akkor, ha a nyomozás során lefoglalták a bűncselekmény tárgyát képező kábítószer, 2) hogyan állapítható meg ítéleti bizonyossággal a le nem foglalt kábítószer mennyisége, 3) hogyan oldja meg a bírói gyakorlat a Btk. 461. § (4) bekezdéséből fakadó értelmezési kérdéseket, 4) milyen bizonyítás folytatható le a hozzá nem szokott fogyasztó átlagos hatásos adagjára.

A büntetéskiszabási gyakorlat tekintetében már klasszikus értelemben vett hipotézisek is felállíthatók voltak. Ahogy már utaltam rá, a kutatási kérdéseket a bírói tapasztalatok diktálták, így ezek a hipotézisek is a napi ítélkezési gyakorlatban gyökereznek. Az első hipotézisem a minősített kábítószer-kereskedelem és kábítószer birtoklása büntetési tételkeretével, illetve az ítélkezési gyakorlat tényleges számaival volt kapcsolatos: az ítélkezési gyakorlat nem kezeli életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekményként a jelentős mennyiségre elkövetett kábítószer-kereskedelem büntetést, és a jelentős mennyiségre elkövetett kábítószer-kereskedelem, valamint a jelentős mennyiségre és különösen jelentős mennyiségre elkövetett kábítószer birtoklása esetében a gyakorlat messze nem használja ki a rendelkezésre álló tételkeretet. További hipotézisem volt, hogy az ügyészségek által előterjesztett mértékes indítványok nem igazodnak a büntetéskiszabási gyakorlathoz, ezért azok nem is lehetnek hatékonyak – vagyis az eljárás egyszerűsítésében megjelenő jogalkotói cél elérésére a jelenlegi ügyészségi gyakorlat nem alkalmas. A büntetéskiszabási gyakorlat kapcsán megfogalmazott kérdések visszavezetnek a széttartó gyakorlat kapcsán felvetett problémákra: ha vannak területi eltérések, annak mi az oka. A kiinduló feltételezésem az volt, hogy a területi eltéréseket a büntetéskiszabási tényezők eltérő értékelése okozza.

II. A kutatási módszer

A kutatási módszert a jogtudományban is a kutató által feltett kérdés határozza meg.²¹ Mivel a kutatás tárgya a kábítószerekkel kapcsolatos bűncselekmények bírói gyakorlata volt, olyan kutatási módszert kellett választani, amely alkalmas volt a bírói gyakorlat mélységében történő vizsgálatára. Ennek a célkitűzésnek az elérésére a klasszikus jogdogmatikai módszerek önmagukban nem tűntek elégségesek. A történeti elemzés, a szakirodalom tanulmányozása és a publikált felsőbírósági döntések feldolgozása nem ad választ arra a kérdésre, hogy a jogtudomány és a Kúria által követendőnek tartott jogértelmezés ténylegesen érvényesül-e a bírói gyakorlatban, ahogy arra sem, hogy léteznek-e területi eltérések, vagy hogy az eltérő büntetéskiszabási gyakorlat mögött milyen okok húzódnak meg. Ezen okokból a kutatás már a határozatelemzés során is markánsan empirikus jelleget öltött, amely tovább erősödött a büntetéskiszabási gyakorlatra vonatkozó vizsgálódások során.

A történeti elemzéssel a célom nem csupán az volt, hogy bemutassam a hatályos szabályozáshoz vezető utat, hanem hogy azonosítsam a napjainkban is jelentkező jogértelmezési problémák gyökereit. A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekményekre irányadó szabályozás fejlődése nem egyenes vonalú. Több, évtizedek óta megoldatlan kérdés van, de olyan is feltárható, amelyre korábban már megfelelőnek tűnő megoldásokat dolgozott ki a jogalkotó, aztán a jogalkotás visszalépett egy alappal kritizálható változathoz (pl. a mennyiségi meghatározás és a kábítószer fogalmának rögzítése a Btk.-ban). A történeti elemzés arra is lehetőséget adott, hogy áttekintsem a szakirodalmat abból a szempontból, hogy a tudomány által felvetett problémák és az arra

²¹ Jaap HAGE: „The Method of a Truly Normative Legal Science” in Mark VAN HOECKE (ed.): *Methodologies of Legal Research – What Kind of Method for What Kind of Discipline?* (London, Hart Publishing, 2011) 22-23.

adott válaszok megjelentek-e a jogalkotásban és jogalkalmazásban. Mivel az értekezés fókusz a kábítószer fogalma, az elkövetési magatartások, a mennyiségi meghatározás és a büntetéskiszabás, a történeti elemzést is ezekre a részkérdésekre szűkítettem.

A kutatás fő célja az egyedi ügyekben született bírói határozatok tartalmának elemzése volt, ahol az elemzett tartalmat az egyedi ügyekben hozott bírósági határozatok adták. Az alapkérdés a vizsgált határozatok kiválasztása és a minta összeállítása volt. Az ítélezési gyakorlat részletes megismerése átfogó adatgyűjtést igényelt annak érdekében, hogy ne csupán a bíróságok által túlnyomórészt követett gyakorlat, hanem az attól eltérő megoldások és az esetleges területi eltérések is feltárhatók legyenek.²²

A mintába a törvényszéken elsőfokon tárgyalt kábítószer-kereskedelem, kábítószer birtoklása és új pszichoaktív anyaggal visszaélés miatt indult ügyeket válogattam be. Ennek alapvető indoka az, hogy ezek az ítéletek elvileg teljeskörűen megtalálhatók a Bírósági Határozatok Gyűjteményében. A Bszi. 163. § (1) és (3) bekezdéseiben rögzített szabályozás azt eredményezi, hogy a határozattárban valamennyi olyan ügyben született ügydöntő határozat megtalálható, amelyet a törvényszék tárgyalt elsőfokon és amelyben fellebbezést jelentettek be. Ezen túl megjelennek azok a járásbírói hatáskörbe tartozó ügyek is, amelyekben az ítéltábla mint harmadfokú bíróság járt el. Ez utóbbi azzal az előnnyel is járt, hogy a büntetőjogi főkérdésben egymásnak ellentmondó határozatok is bekerültek a mintába, ami a járásbírói szinten is megjelenő lényeges jogértelmezési kérdésekre deríthetett fényt.²³

Az elsőfokon jogerőre emelkedett ítéletek ugyan a mintából kimaradtak, de a törvényszéki elsőfokú ügyekben általában, a kiemelkedő tárgyi súlyú kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények miatt indult ügyekben pedig különösen ritka az, hogy mind a vád, mind a védelem tudomásul vegye az ítéletet. Az elsőfokon jogerőre emelkedett ügyek hiánya azért sem okoz problémát, mert a határozatelemzés elsődleges feladata az eljáró bíróságok jogi érvelésének elemzése, márpedig a Be. 562. § (1) bekezdése alapján rövidített indokolással ellátott ítéletről ez az érvelés nem tárható fel. Problémát okoztak a kutatás megkezdése után hatályba lépett eljárásjogi rendelkezések, amelyek lehetővé teszik, hogy a bíróság a fellebbezett ítéletet is röviden indokolja akkor, ha az elítélés alapját a vádlott bűnösséget beismerő nyilatkozata képezte, vagy kizárólag a szankcióalkalmazás és/vagy a járulékos kérdések tekintetében jelentettek be fellebbezést (Be. 562. §). Ezek az ítéletek kizárólag a büntetés kiszabását és az egyéb rendelkezéseket indokolják részletesen, így sem az eljárás során felmerült eljárásjogi problémák, sem az érdemi anyagi jogi indokolás nem rekonstruálható önmagában az ítélet szövege alapján. Ez szűkítette ugyan a mintát, de nem feltétlenül jelentette azt, hogy a releváns határozatok száma is csökkent. Ugyanis a jelzett módon akkor indokolhatók az ítéletek, ha sem a tényállást, sem a minősítést nem éri perorvoslati támadás, így feltételezhető, hogy ezekben az ügyekben a büntetőjogi főkérdés érdemére kiható jogi probléma nem volt, a büntetéskiszabási kérdések pedig a rövidített indokolás alapján is kutathatók.

A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények közül a Be. 20. § (1) bekezdés 1. pontja alapján törvényszéki hatáskörbe tartoznak a kábítószer-kereskedelemnek a Btk. 176. § (3) bekezdésében és 177. § (2) bekezdésében írt minősített esetei, továbbá a kábítószer birtoklásának a Btk. 178. § (2) bekezdés c) pontjában és 179. § (3) bekezdés b) és c) pontjaiban írt minősített esetei. Az új

²² HAJDU Gábor: „A kvantitatív és a kvalitatív társadalomtudományi kutatás módszerei – dióhéjban” *Forum Sententiarum Curiae* 2018/2. 4.

²³ Az ügyválogatás egyéb szempontjaira és az ítéletek kutatásának módszertanára lásd még ALADITS Beáta – BENCZE Mátyás: „A bírói érvelés problémái és az ártatlanság vélelmének érvényesülése” *Jogelméleti Szemle* 2012/2. 2-4.

pszichoaktív anyaggal visszaélés főszabály szerint nem törvényszéki hatáskör, de a mintába bekerültek ilyen ügyek is annak folytán, hogy a kábítószer-kereskedelem, illetve a kábítószer birtoklása elkövetői gyakran a kábítószer mellett új pszichoaktív anyaggal is foglalkoznak. És mivel a kábítószer-kereskedelem és a kábítószer birtoklása, illetve az új pszichoaktív anyaggal visszaélés tényállásai lényegében azonosak, az előbbi bűncselekmények kapcsán kidolgozott jogértelmezés értelemszerűen irányadó az utóbbi tényállásba ütköző cselekmények esetén is (BH2016. 76.).

A Btk. 177. és 179. §-aiban írt alakzatoknak gyakorlati jelentősége nincs, ezért a mintába került ügyek alapvető jellemzője volt a kábítószer mennyisége: a vád tárgyává tett cselekménnyel érintett kábítószer mennyisége elérte a jelentős mennyiséget. Ez azonban korántsem jelenti azt, hogy a kisebb tárgyi súlyú bűncselekmények ne lehettek volna vizsgálhatók ezen a mintán keresztül. A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekményekre a többes elkövetés jellemző, így a bíróság egy ügyben tipikusan több vádlott cselekményét vizsgálja. Ez azt is magával hozza, hogy az egyébként járásbírói hatáskörbe tartozó bűncselekmények is gyakran kerülnek törvényszék elé. Ezen túl nem ritka jelenség az sem, hogy a bíróság az ítéletben úgy foglal állást, hogy a vádlott által elkövetett cselekmény nem érintett jelentős mennyiségű kábítószerrel, így az ítéleti minősítés már nem törvényszéki hatáskörbe tartozó bűncselekményt fog lefedni. Abból, hogy a kábítószer mennyiségére figyelemmel állapítható meg a törvényszék hatásköre, az is következik, hogy a cselekmény egyéb jellemzőiben nincs érdemi különbség a törvényszéki és a járásbírói hatáskörbe tartozó ügyekben, így a felmerült jogértelmezési kérdések is hasonlóak. Mindemellett a törvényszéki ügyek tipikusan bonyolult, szerteágazó bizonyítást igényelnek, így mind az anyagi jogi, mind az eljárásjogi értelmezési kérdések nagyobb valószínűséggel jelennek meg, és a bizonyítási problémák is fokozottabban jelentkeznek.

A jelzett okok miatt a minta a kábítószer-kereskedelem miatt indult ügyek tekintetében volt alkalmas az általánosításra. A kábítószer birtoklása miatt indult ügyek azonban problémásak voltak ebből a szempontból, mivel a gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a csekély mennyiségű kábítószerre fogyasztással elkövetett cselekményeket ritkán kezelik együtt a nyomozó hatóságok a komolyabb tárgyi súlyú bűncselekményt elkövető terhelt ügyével. A nyomozó hatóságok arra törekednek, hogy a fogyasztók ellen indult eljárásokat leválasszák ezekről az ügyekről, ezért szorgalmazza az elterelést. Ha az elterelés sikertelensége miatt utóbb mégis vádat emel az ügyész, ez az eljárás már a helyi bíróságon fog lezajlani.

Az előzetes felmérések alapján az volt látható, hogy a mintába kerülő ügyek száma a százas nagyságrendben marad, így a teljes körű adatgyűjtés megoldható volt. A kutatás adatgyűjtési szakaszát 2022. augusztus 30-án zártam le, ekkor 656 határozat állt a rendelkezésemre a következő eloszlásban: Debreceni Ítéltábla – 124 ügy, Fővárosi Ítéltábla – 231 ügy, Győri Ítéltábla – 117 ügy, Pécsi Ítéltábla – 47 ügy, Szegedi Ítéltábla – 137 ügy. A határozatok száma az egyedül feldolgozható mennyiség felső határa közelében volt, ennek ellenére úgy döntöttem, hogy nem szűkítem a mintát, mivel ez kizárólag megfelelő statisztikai mintavételezéssel lett volna megoldható, amelynek kidolgozása szintén nagy munkateherrel járt volna. Ezért a határozatelemzést a teljes mintán végeztem el. A leválogatás során összesen 28 olyan ügyet sikerült azonosítani, ahol valamelyik ítéltábla harmadfokon járt el. Ez olyan kis mennyiség, ami miatt mellőzni kellett ezen ügyek elkülönített elemzését.

A határozatelemzés nem az alapul fekvő ügy ismételt elbírálása, nem célja a bírói döntés helytállóságának ellenőrzése, különösen nem a bizonyítékértékelési és jogértelmezési tevékenység felülbírálata. A cél az volt, hogy a határozatok indokolásából kiszűrjem az általánosítható jogelveket és az iránymutatásként is használható, absztrakt jogértelmezéseket.

Ebből az is következik, hogy az elemzés során a tényállások akkor jutottak szerephez, ha a bíróság által használt jogértelmezés a tények nélkül nem volt teljesen érthető. Mivel az alapvető cél a problémafeltárás volt, elsősorban az érdekelt, hogy hol szállt vitába a másodfokú bíróság az elsőfokú bírósággal. Ezzel együtt is volt jelentősége a kutatási kérdések szempontjából annak, ha a törvényszék és az ítélőtábla is egységesen ítélt meg egy adott jogértelmezési kérdést, mégpedig akkor, ha ez az értelmezés nem jelent meg más ítélőtáblák gyakorlatában.

A másodfokú bíróság határozatai a bizonyítékértékelő tevékenységről nem adnak teljes képet. A büntetőeljárás rendszerében az elsőfokú bíróság a ténybíróság, a bizonyítás felvételére az elsőfokú tárgyaláson kerül sor, a bizonyítékok teljes körű értékelését az elsőfokú bíróság végzi el ítéletében. A másodfokú bíróság ezt a bizonyítékértékelési tevékenységet felülbíráhatja akkor, ha a tényállást és/vagy a minősítést is perorvoslati támadás éri, de ekkor is kizárólag azokkal a bizonyítási kérdésekkel foglalkozik részletesen, amelyeknél problémát tárt fel. Ahhoz, hogy a másodfokú ítélet részletes jogi érvelést tartalmazzon egy bizonyítási eszköz értékelése kapcsán, az kell, hogy a fellebbezésben új érvek kerüljenek elő, vagy pedig a másodfokú bíróság ne értsen egyet az elsőfokú bíróság bizonyítékértékelésével. Minden egyéb esetben a másodfokú bíróság csupán annyit rögzít, hogy egyetért az elsőfokú bíróság által kifejtettekkel. Ehhez járul hozzá az, hogy az elsőfokú ítéletek a problémamentes bizonyítási eszközökre többnyire csak utalnak, tartalmukkal részletesen nem foglalkoznak, így sok esetben az az értékelő tevékenység, amelyet amúgy az eljáró bíró az ügyiratok tartalmát elemezve lefolytat (a bizonyíték törvényes, releváns és hiteles-e), az ítéletből nem derül ki.

Ezek a jellemzők azt eredményezik, hogy a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények bizonyításáról a másodfokú határozatok elemzésével nem kaphatunk teljes képet. Ahhoz viszont nem álltak rendelkezésemre a megfelelő erőforrások, hogy egy iratkutatáson alapuló, az országos gyakorlatra kiterjedő kutatást lefolytassak. Ezért úgy döntöttem, hogy a másodfokú határozatok alapján elsősorban azt vizsgálom, hogy az elsőfokú bíróságok mérlegelő tevékenysége mely pontokon tartalmaz olyan elemeket, amelyeket tipikusan támadnak a fellebbezésekben. Ezzel a módszerrel ki lehetett szűrni azokat a bizonyítási kérdéseket, amelyek a cselekmények minősítése szempontjából perdöntőnek minősíthetők.

Az így azonosított bizonyítási problémákat egy esettanulmányon keresztül is vizsgáltam. Az esettanulmány célja elsősorban egy adott helyzet részletekbe menő, mélységében történő vizsgálata, általános következtetések levonására azonban általában nem alkalmas.²⁴ Ezért nem tipikus esetet kerestem, hiszen a tipikusan előforduló bizonyítási kérdések a határozatelemzés során is azonosíthatók voltak. A cél az volt, hogy találjak egy olyan kritikus esetet, amelyben több bizonyítási probléma is felmerült. Ezzel a módszerrel feltárhatók a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények nyomozására jellemző olyan eljárási cselekmények, amelyek esetében nagyobb az esély olyan eljárási hibák elkövetésére, amelyek később a bírósági szakaszban a vád bizonyítását nehezíthetik meg. Így arra is lehetőség nyílt, hogy a nyomozati hibák bírósági kezelése tanulmányozható legyen.

Az eset kiválasztásához segítségül kellett hívnom bírói tapasztalataimat, ugyanis arra nem volt lehetőségem, hogy széles körű előzetes iratkutatás alapján kiválasszak egy „problémás” ügyet. Ezért egy általam a Fővárosi Törvényszéken elsőfokon letárgyalt ügyet választottam ki. Az A. S. E. és társai ellen indult büntetőügy²⁵ nyomozása és elbírálása számos bizonyítási kérdést

²⁴ Lisa WEBLEY: „Qualitative Approaches to Empirical Legal Research” in Peter CANE – Herbert M. KRITZER (eds.): *The Oxford Handbook of Empirical Legal Research* (Oxford, Oxford University Press, 2010) 940.

²⁵ Az ügy iratainak a tanulmányozására a Fővárosi Törvényszék általános elnökhelyettese által 2023.El.XI.F.50/5. számon kiadott kutatási engedély adott lehetőséget.

érintett: kábítószer-kereső kutya igénybevétele, postai küldemény felbontása és tartalmának megismerése, házkutatás törvényes lefolytatása, fedett nyomozó alkalmazása, rejtett figyelés. Az ügy adatai arra is lehetőséget adtak, hogy egy konkrét példán keresztül tanulmányozhassam a kábítószer-kereskedelem és kábítószer birtoklása elhatárolási kérdéseire felvett bizonyítást. Mivel az elsőfokú eljárásban már több bizonyítási probléma is napvilágra került, a tárgyaláson az ügy felderítésében és vizsgálatában is közreműködő nyomozók tanúkénti kihallgatása is megtörtént. Ezért az ügy adatai betekintést nyújtottak a kábítószeres ügyek nyomozásában nagyobb gyakorlattal rendelkező nyomozók gondolkodásába, a nyomozástaktikai döntések mögött meghúzódó megfontolásokba is.

A kutatás kezdeti szakaszában behatóan foglalkoztam a büntetéskiszabási gyakorlat elemzésének módszertani kérdéseivel, és ebben a témában 2020-ban tanulmányt is közöltem.²⁶ A tanulmányban részletezett elméleti megfontolásokat és módszertani alapvetéseket az értekezés elkészítése során is irányadónak tekintettem.

A büntetéskiszabási gyakorlatra vonatkozó kutatásrész komplex, kvalitatív és kvantitatív kutatási módszereket ötvöző vizsgálatot igényelt. Az első kutatási kérdés az volt, hogy hogyan alakul a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények büntetéskiszabási gyakorlata az egyes ítélőtáblák ítélkezésében. Ennek a kérdésnek a megválaszolása a határozatelemzésnél részletezett módon összeállított minta alapulvételével történt, azonban a mintát szűkíteni kellett.

Ahogy a hivatkozott módszertani tanulmányban részletesen kifejtettem, a kvantitatív elemzés akkor ad megbízható eredményt, ha a minta homogén. Ezt a homogenitást úgy lehet biztosítani, ha kizárólag olyan ítéletek kerülnek a mintába, amelyekkel ugyanolyan tételkeretbe tartozó bűncselekmény miatt szabott ki büntetést a bíróság. Ez azt jelenti, hogy először is azonosnak kell lennie a bűncselekmény minősítésének. Ez a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények esetében azt jelentette, hogy a mintába kizárólag azok az elítélések kerülhettek be, amelyeknél a bíróság a Btk. 176. § (1) bekezdésébe ütköző és a (3) bekezdés szerint minősülő kábítószer-kereskedelem büntetében vagy a Btk. 178. § (1) bekezdésébe ütköző és a (2) bekezdés c) pontja szerint minősülő kábítószer birtoklása büntetében állapította meg a vádlott bűnösségét.

Mivel a büntetési tételkeretnek azonosnak kellett lennie, ki kellett zárni minden olyan elítélést, ahol a tételkeret alsó vagy felső határának emelését előíró speciális büntetéskiszabási szabályt kellett alkalmaznia a bíróságnak. Így nem szerepeltek a mintában azok az elítélések, ahol 1) halmazati büntetést kellett kiszabni, 2) a különös, többszörös és erőszakos többszörös visszaesőkre irányadó büntetéskiszabási szabályokat kellett alkalmazni, 3) lehetőség volt a korlátlan enyhítésre, 4) bünszervezetben elkövetett bűncselekmény miatt ítélték el a vádlottat, vagy 5) a vádlott fiatalos volt. Az így szűkített minta összetételét mutatja be az 1. táblázat.

	DIT ²⁷	FIT	GYIT	PIT	SZIT
Kábítószer-kereskedelem	128	207	100	25	57
Kábítószer birtoklása	6	23	2	1	65
Összesen	134	230	102	26	122

1. táblázat: A büntetéskiszabási gyakorlat vizsgálatához leválogatott elítélések száma

²⁶ IGNÁCZ György: „A büntetéskiszabási gyakorlatra irányuló empirikus kutatások elmélete és módszertana” *MTA Law Working Papers* 2020/1.

²⁷ Az értekezésben az egyes ítélőtáblák elnevezéseit a bírósági igazgatásban bevett módon rövidítem: DIT – Debreceni Ítélőtábla, FIT – Fővárosi Ítélőtábla, GYIT – Győri Ítélőtábla, PIT – Pécsi Ítélőtábla, SZIT – Szegedi Ítélőtábla.

A mintába került elítélések száma a kábítószer-kereskedelem esetén volt alkalmas a területi összehasonlításra. A kábítószer birtoklása esetében azonban kizárólag a Fővárosi Ítéltábla és a Szegedi Ítéltábla határozataiból lehetett kiszűrni olyan mennyiségű elítélést, amellyel elérhető ez a cél. Ezért az összehasonlító elemzés ezen két ítéltábla határozataira koncentrált, egyébként pedig a két bűncselekmény büntetéskiszabási gyakorlatának összevetését az országos átlagokon keresztül lehetett elvégezni.

Az elítélések adatai már önmagukban is alkalmasak voltak annak a kérdésnek a megválaszolására, hogy a bíróságok kihasználják-e a büntetési tételkeretet, illetve hogy a kábítószer-kereskedelem és a kábítószer birtoklása elbírálása során kialakított büntetéskiszabási gyakorlat hogyan viszonyul egymáshoz. Annak a kérdésnek a megválaszolása azonban, hogy miért ilyen módon alakult ki a büntetéskiszabási gyakorlat, már kvalitatív módszerek alkalmazását igényelte. A tartalomelemzés adott lehetőséget arra, hogy a határozatokban számba vett súlyosító és enyhítő körülményeket elemezzem, és így következtetéseket lehetett levonni arra, milyen tényezők befolyásolták a büntetés konkrét mértékének kialakítását.

További hipotézise volt a kutatásnak, hogy a jelentős mennyiségre elkövetett kábítószer-kereskedelem büntette esetében annak ellenére nem merül fel az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása, hogy a törvény erre is lehetőséget ad. Az elítélések adatai ennek a hipotézisnek az ellenőrzésére is lehetőséget adtak. A kérdés megválaszolása során a határozatelemzéshez használt teljes mintát is ellenőriztem, hiszen nem volt kizárható az sem, hogy a legsúlyosabb büntetést a bíróságok többszörös visszaeső elkövetőkre vagy bűnszervezetben történő elkövetésre tartják fenn. Az adatok elemzését itt is kiegészítettem tartalomelemzéssel, amely során azt vizsgáltam az indokolások szövege alapján, hogy a bíróságok egyáltalán szem előtt tartják-e azt aényt, hogy ez a bűncselekmény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntetendő. Ilyen bűncselekmények esetében a bíróságnak elvileg először abban a kérdésben kell döntést hoznia, hogy határozatlan vagy határozott tartamú szabadságvesztés kiszabása indokolt, és csak a következő lépésben értékeli a büntetéskiszabási tényezőket a határozott tartamú szabadságvesztésre irányadó büntetési tételkeret középértékére vetítve.

A büntetéskiszabási gyakorlatra irányuló kutatásrész utolsó lépése a mértékes indítványok hatékonyságának vizsgálata volt. A cél az volt, hogy a kiszabott büntetések mértéke és a vádiratokban a Be. 422. § (3) bekezdése alapján megtett ügyészi indítványok összehasonlításával választ találjak arra a kérdésre, hogy a kábítószer-kereskedelem miatt indult büntetőügyekben a mértékes indítványok kellő motivációs erőt tartalmaznak-e arra, hogy a vádlott az előkészítő ülésen a váddal egyező beismerő nyilatkozatot tegyen. Itt komoly problémát jelentett, hogy a vádiratok nem érhetők el nyilvánosan, így kizárólag olyan adatokból dolgozhattam, amelyekhez bírói munkámból kifolyólag hozzáféréssel rendelkezttem. Ez a kutatás adatgyűjtési szakaszában a Fővárosi Törvényszéken indult büntetőügyek lajstroma volt, így ebből az adatbázisból gyűjtöttem ki a már elemzett szempontok alapján a Btk. 176. § (1) bekezdésébe ütköző és a (3) bekezdés szerint minősülő kábítószer-kereskedelem büntette miatt indult ügyekben született vádiratokat.²⁸ Mivel a Fővárosi Törvényszék fellebbviteli fóruma a Fővárosi Ítéltábla, a büntetéskiszabási kérdések vizsgálatához használt mintából ennek az ítéltáblának az adatait hasonlítottam össze a vádiratokból kinyert adatokkal.

²⁸ A 25. lábjegyzetben hivatkozott kutatási engedély ezeknek az adatoknak a feldolgozására is kiterjedt.

III. A kutatási kérdésekre adott válaszok

A nemzetközi kábítószer-ellenőrzési rendszer elemzése alapján megállapítható volt, hogy a nemzetközi közösség célkitűzései a kábítószer-kontroll területén az 1. Nemzetközi Ópiumegyezmény megkötése óta lényegében változatlanok: biztosítani az orvosi szempontból hasznos drogok rendelkezésre állását gyógyászati és tudományos célokra, megakadályozni ezeknek a szereknek az eltérítését a legális felhasználástól, és a kábítószeres kínálatát és használatát kizárólag gyógyászati és tudományos célra korlátozni.²⁹ Az ENSZ droggkontroll terén kifejtett erőfeszítéseinek legfontosabb eredménye a nemzeti jogalkotások harmonizációja volt.³⁰ Ez elsősorban annak köszönhető, hogy az ENSZ egyezményei lényegében univerzális elfogadottsággal bírnak, és a részes államok büntető jogalkotásának alapvető és kiemelt fontosságú jellemzőit határozzák meg. Így a kábítószer fogalmát illetően az New Yorkban 1961. március 30-án aláírt Egységes Kábítószer Egyezmény és a Bécsben 1971. február 21-én aláírt Pszichotróp Egyezmény szabályaitól kizárólag a szigorúbb ellenőrzés irányába lehet eltérni, vagyis a két egyezmény listáin szereplő szerek ellenőrzés alá vonása minden részes állam számára kötelező. A büntetendő magatartások körét és azok definícióját szintén az ENSZ-egyezmények adják meg, és a kínálati oldalra jellemző magatartásokat illetően nem is lehet vitás a kriminalizációs kötelezettség, legfeljebb a kábítószer fogyasztásának büntetendősége tekintetében lehet valamennyi mozgástere a nemzeti jogalkotásoknak. A büntetési tételkeretek meghatározása során szintén szűk korlátok között mozoghatnak a részes államok, hiszen az egyezmények a szabadságvesztés büntetést tartják a megfelelő szankciónak, amelyet legfeljebb kiegészíthetnek a vagyoni jellegű szankciók, illetve a keresleti oldali magatartások esetén a büntetőjogi útról való elterelés lehetősége.

A hazai büntetőjogi szabályozás története azt mutatja, hogy a jogalkotás folyamatosan igyekezett lekövetni a drogpiacon és a drogfogyasztási szokások változásait, a joggyakorlat pedig próbált idomulni a jogszabályi környezet folyamatos változásaihoz. A helyzetet nehezítette, hogy a drogkérdés a rendszerváltás után átpolitizálódott, így az ezredfordulón számottevő mértékben befolyásolta a jogalkotást a rugalmasan változó szabályozási terület mellett a négyévenként változó büntetőpolitika is. Ezek a jelenségek az elmúlt negyven évben komoly jogértelmezési problémákhoz vezettek, amelyek elsősorban az elkövetési magatartások értelmezése, a mennyiségi határok meghúzása és a halmazati kérdések körül sűrűsödtek össze. A helyzetet a dizájn drog-robbanás bonyolította meg, amely már a büntetőjogi drogfogalom értelmezését is kérdésessé tette.

Az elkövetési magatartások körüli értelmezési bizonytalanságok meglepőek lehetnek, hiszen a kábítószer gyártása, határon átnyúló szállítása és eladása a kezdetektől fogva, vagyis 1930 óta büntetendő cselekmény, és a viszonylag egyszerűbb szabályozást tartalmazó 1961-es Btk. tényállása is kiterjedt a forgalomba hozatal fogalmán keresztül a behozatalra, kivitelre és terjesztésre is. Később az 1978-as Btk. az Egységes Kábítószer Egyezmény elkövetési magatartásait vette át, így az abban írt definíciók is irányadók lettek, az 1993-as módosítás pedig már kifejezetten a kábítószeres és pszichotróp anyagok tiltott forgalmazása elleni, Bécsben 1988. december 20-án kelt egyezménynek való megfelelést szolgálta. Ennek ellenére az elmúlt fél évszázadban egyetlen felsőbbbírósági iránymutatás sem hivatkozott az ENSZ-egyezményekben olvasható fogalommeghatározásokra.

²⁹ Bernard LEROY: „Drug Trafficking” in Neil BOISTER – Robert J. CURRIE (eds.): *Routledge Handbook on Transnational Criminal Law* (London-New York, Routledge, 2015) 232.

³⁰ Allyn L. TAYLOR: „Addressing the Global Tragedy of Needless Pain: Rethinking the United Nations Single Convention on Narcotic Drugs” *O'Neill Institute Papers* 6. (2008) 560.

A kereskedés és forgalomba hozatal, illetve a terjesztői és beszerzői-előállítói magatartások elhatárolása kapcsán felmerült jogértelmezési kérdéseket az 1/2007. BJE határozat sem oldotta meg teljes körűen, ráadásul azzal, hogy átvette a BH2002. 175. számon közzétett eseti döntés jogértelmezését, szembe került a kereskedés jogalkotói értelmezésével. Ugyanis az 1993-as módosítás a kereskedést a forgalomba hozatalnál szélesebb körű tevékenységként írta le, amelybe beletartozik többek között az áru elrejtése, csomagolása, továbbítása is. Ehhez képest a jogegységi határozat kizárólag a rendszerességet és a haszonszerzési célt jelölte meg elhatárolási szempontként, egyebekben a két elkövetési magatartásnak lényegében azonos tartalmat adott. A bizonytalan helyzetet jól mutatja, hogy egy 1989-ben született bírósági határozat alkalmazhatósága minden egyes módosítás után, és még 2012-ben is vita tárgya volt. Összességében úgy értékelhető a Legfelsőbb Bíróság legutóbbi kísérlete az elkövetési magatartások definiálására, hogy az elnagyolt jogi levezetés és a korábbi iránymutatásokra való utalások magát a jogegységi határozatot, és így a bírói gyakorlatot is nehezen értelmezhetővé tették. Ezt a problémát még súlyosabbá teszi, hogy a jogegységi határozat az 1978-as Btk. tényállásait elemzi, amelyek nem teljes mértékben egyeznek meg a Btk. tényállásaival, így a jogegységi határozat csak részben alkalmazható a hatályos jogszabályi környezetben.

A történeti elemzésből az a tanulság is levonható, hogy a Legfelsőbb Bíróság iránymutatásai inkább kivételes esetekben voltak képesek a gyakorlat megfelelő orientálására. Az, hogy ugyanarra a tényállásra szűk egy évtizeden belül három jogegységi határozatot is kiadott a Legfelsőbb Bíróság, arra utal, hogy a gyakorlat képtelen lekövetni a normaszöveg változásait. 2007 óta újabb iránymutatás nem jelent meg, ami rendkívül komoly probléma elsősorban az 1/2007. BJE határozat eleve több ponton homályos és vitatható jogértelmezése miatt, de még inkább amiatt, hogy a normaszöveg lényegesen változott a jogegységi határozat kiadása óta. Így a jogegységi határozat ahelyett, hogy egyértelmű iránymutatást adna, maga is értelmezendő jogforrássá vált, ami nem segíti elő az egységes gyakorlat kialakítását.

A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények minősítését alapjaiban befolyásoló mennyiségi határok definiálása 1971-től kezdve a gyakorlat feladata volt, amely törekvések azonban nem voltak sikeresek, így egységes gyakorlat sem tudott kialakulni. Ezért a jogalkotó 1999-ben törvényben szabályozta a leggyakoribb kábítószerekre irányadó mennyiségi határokat, ami egészen a dizájnertdrog-robbanásig elfogadható megoldás volt. A 2010-es évek közepétől azonban egyre gyakrabban kellett a hozzá nem szokott fogyasztó átlagos hatásos adagjára alapítani a minősítést, ami felszínre hozta a fogalom meghatározatlanságával kapcsolatos problémákat.

A büntetőjogi drogfogalommal kapcsolatosan abból a feltételezésből indult ki a kutatás, hogy a kábítószer és új pszichoaktív anyagok fogalmára, az ellenőrzött anyagokat tartalmazó listákra vonatkozó nemzetközi jogi, európai uniós és hazai szabályozás bonyolultsága okozza a jogalkalmazási nehézségek egy részét. A problémakört több részkérdésre bontottam: 1) a büntetőjogi drogfogalom mögött húzódó normarendszer bonyolultsága sérti-e a normavilágosság követelményét, 2) kimutatható-e az Alkotmánybíróság gyakorlatára figyelemmel alaptörvény-ellenes jogi norma, 3) a jogi szabályozás összetettsége lehetővé teszi-e a tévedésre való alapos hivatkozást, 4) a háttérnormák gyakori változása milyen jogértelmezési kérdéseket vet fel a Btk. alkalmazása során, 5) megjelenik-e az egyes drogok egészségkárosító hatása közötti különbség a bírói gyakorlatban.

A nemzetközi jogi és EU-s szabályozási környezet vizsgálata alapján azt állapítottam meg, hogy

a kábítószeres jogszabályok rendszerében már az Egységes Kábítószer Egyezményben sem volt egyértelműen szabályozott, és a problémákat tovább mélyítette a Pszichotróp Egyezmény részben eltérő szabályozási koncepciója, valamint az újabb egyezményekkel generált fogalmi zavarok. A jogszabályok módosítására irányuló eljárás lassú és körülményes, a jogszabályok vételi feltételei soha nem voltak egyértelműen meghatározva, így a dizájnert drog-robbanással szemben az ENSZ és az ENSZ-egyezményeken alapuló nemzeti szabályozást kidolgozó államok nem tudtak hatékonyan fellépni. Így a dizájnert drogok elleni fellépés súlypontja az egyes államokhoz, Európában pedig az Európai Unióhoz került.

A magyar szabályozás történeti elemzése alapján azt állapítottam meg, hogy a büntetőjogi drogfogalom már a 2. Nemzetközi ópiumegyezmény átültetése során is hiányzott a büntető anyagi jogból. Az első évtizedekben a jogalkotó a listás szabályozást alkalmazta azzal, hogy büntetőjogi szempontból a listára vett és „kóros élvezetre alkalmas” anyag minősült kábítószernek. Ez a jelző csupán 1993-ban maradt el, és ezzel lett tisztán listás a szabályozás, ami az Alkotmánybíróság 2004-es határozata után már jogbiztonsági szempontból is megfelelő volt – egészen addig, amíg tömegesen meg nem jelentek az országban a dizájnert drogok. Ahogy a világ minden részén, hazánkban is kikezdte az ENSZ-egyezmények jogszabályain alapuló rendszert a dizájnert drog-robbanás, amely problémát a jogalkotó a listás és generikus szabályozás párhuzamos kodifikálásával kísérelt meg megoldani.

A generikus szabályozás Alaptörvénnyel való összhangját részletesen vizsgáltam. Ennek során abból indultam ki, hogy az 54/2004. (XII. 13.) AB határozat szerint az elkövetési tárgyakkal kapcsolatos keretkitöltő rendelkezéseket közvetlenül a Btk. rendszerébe illeszthető normáknak egyértelműen kell tartalmazniuk, és elsődleges jogbiztonsági kérdés, hogy a listák mind a jogalkalmazók, mind pedig bárki más által megismerhetők legyenek. A 31/2021. (XII. 1.) AB határozat azt az alkotmányos követelményt rögzíti, hogy a szakmai ismeretekkel nem rendelkező állampolgár is meg tudja állapítani, aktuálisan mely anyagok minősülnek kábítószernek. A két alkotmánybírósági határozat alapján megállapítható, hogy a büntetőjogi drogfogalom mögött húzódó normarendszer bonyolultsága, pontosabban a generikus szabályozás sérti a normavilágosság követelményét, és így kimutatható az ellenőrzött anyagokról szóló 78/2022. (XII. 28.) BM rendelet alaptörvény-ellenessége.

A határozatelemzés alapján megállapítható volt, hogy a háttérnormák bonyolultságából fakadó jogalkalmazási problémákat (ti. hogyan tudhatja az elkövető, hogy tiltott szerre követi el a cselekményt) a bírói gyakorlat viszonylag egyszerű tesztel oldja meg: ha az elkövető az adott szert tudatmódosítás céljára szerzi be, és/vagy azt úgy kezeli, mint egy illegális szert, legalább az eshetőleges szándéka kiterjedt arra, hogy ellenőrzés alatt álló anyagot szerzett be. Ebből látható, hogy a bírói gyakorlatra figyelemmel érdemi mozgástér nincs a tévedésre való hivatkozásra, az reálisan nem vezethet eredményre a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények miatt indult eljárásokban.

A Btk. 2. §-ának alkalmazásával kapcsolatos jogalkalmazási kérdések a kutatás adatai alapján megoldatlanok: az elemzett ítéletábrák határozatainak egy része szerint az 1/1999. BJE határozatra figyelemmel nem alkalmazható az elbíráláskori törvény abban az esetben, ha az elkövetési tárgyként megjelölt, korábban új pszichoaktív anyagnak minősülő szert kábítószernek minősítve a cselekmény enyhébben bírálandó el, más határozatok viszont alkalmazhatónak látják a terhelte nézve kedvezőbb törvényt. A bírói gyakorlat széttartó, a határozatokból még csak többségi álláspont sem olvasható ki, és a két konkuráló jogértelmezés nem is közelíthető egymáshoz.

A kábítószeresek egészséget károsító hatása szerinti különbségtétel indokoltságát vizsgálva azt a következtetést vontam le, hogy az irányadó nemzetközi jogi és uniós jogi normák alapján az írott büntetőjogi szabályok szintjén megjelenő differenciálás is támogatható megoldás lenne. A bírói gyakorlat megosztott a kérdésben, de a differenciálás ellen felhozott érvek dogmatikai szempontból nem tarthatók, így adódik a könnyű és kemény drogok megkülönböztetésének szükségessége a büntető anyagi jogi szabályok alkalmazása során. Azonban komoly problémaként azonosítható, hogy nincs elfogadott tudományos definíció a könnyű és kemény drogok kategóriájára, továbbá hogy az egyes kábítószeresek egészségkárosító hatásának feltárása és azok ilyen szempontból történő sorba rendezése nem a bírói gyakorlat feladata.

A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények tényállásai kapcsán abból a tapasztalati tényből indultam ki, hogy az elkövetési magatartások közötti határok nem tiszták, és azok a joggyakorlatban egyre jobban elmosódnak. Ennek alapján három kérdést tettem fel: 1) a Btk. szabályozása követi-e az irányadó nemzetközi egyezmények rendszerét, 2) a Kúria jogegységesítő tevékenysége az elmúlt bő két évtizedben megfelelő eredménnyel járt-e, a kiadott iránymutatások és jogegységi határozatok, különösen az 1/2007. BJE határozat alkalmas-e az alsóbb bíróságok gyakorlatának alakítására, 3) a Kúria publikált eseti döntéseiben sikeresen igazította-e a büntető anyagi jogi szabályok értelmezését a kábítószer-kereskedelem újszerű jelenségeihez.

A történeti elemzésből az a következtetés vonható le, hogy az 1998-as módosítás szakított az ENSZ-egyezmények szabályozási logikájával akkor, amikor a terjesztői és beszerzői-előállítói magatartásokat két tényállásra bontotta. A módosításban kialakított rendszer a hatályos Btk.-ba is lényegi változtatás nélkül került át, így a törvény a kábítószer birtoklása cím alatt olyan elkövetési magatartásokat is szabályoz, amelyek az ENSZ-egyezmények szerint a „kábítószeres kereskedelem” fogalom alá tartoznak. Az EU az ENSZ-egyezmények alapján alakította ki saját szabályozását, így a tiltott kábítószer-kereskedelem területén a bűncselekmények tényállási elemeire és a büntetésekre vonatkozó minimumszabályok megállapításáról szóló 2004/757/IB számú kerethatározat 2. cikke is a személyes fogyasztás céljára végrehajtott cselekményeket emelik ki a kereskedelem fogalmából.

Az ENSZ és az EU által választott megoldás jobban közelít a drogbűnözésről kialakított hétköznapi elképzelésekhez. Ugyanis aki nagyobb mennyiségben természet, raktároz vagy csempészik kábítószer, az biztosan nem saját használatra teszi ezt, márpedig ebben az esetben egyetlen logikus következtetés adódik: a kábítószer be akarja csatornázni a kereskedelmi forgalomba. Az, hogy ezt ő személyesen teszi meg, vagy pedig egy másik elkövető fogja véghez vinni, valójában lényegtelen abból a szempontból, hogy maga a cselekmény a kábítószer kereskedelméhez kapcsolódik.

Korábban ezek a jellemzők megjelentek az anyagi jogi szabályozásban is. Így például az 1961-es Btk. azért mellőzte a korábbi törvény túlzottan részletező felsorolását, mert – a törvény miniszteri indoklása szerint – a behozatal, kivitel, terjesztés mind benne van a „forgalomba hoz” fogalmában.³¹ Az egyértelmű szakítást ezzel a jogalkotói elképzeléssel az 1998-as módosítás jelentette, amelynek egyik célja az volt, hogy „magasabb büntetési tételkeretről induljon azon elkövetési magatartások fenyegetettsége, amelyek a kábítószer »forgalmazását« jelentik, mint azoké, amelyek az »előállítás«, »szállítási« tevékenységet jelentenek.” Ezzel a jogalkotó egyértelművé kívánta tenni, hogy a társadalomra veszélyesség szempontjából a „forgalmazó”

³¹ NÁNÁSI László: „A kóros élvezetre alkalmas anyagok a magyar büntetőjogban” in NAGY László (szerk.): *Jogász Szövetségi Értekezések* 1986/2. (Budapest, Magyar Jogász Szövetség, 1986) 126.

típusú magatartások kiemelkedő jelentőségűek.³² Ez már csak azért is tűnik hibás koncepciónak, mert más a büntetőjogi beavatkozás célja, tartalma és eszköze a fogyasztók, illetve a drogok előállítói és a kereskedők tekintetében: amíg az előbbiek esetében a cél elsősorban a gyógyítás és a reszocializáció, addig az illegális drogttermelőkkel, gyártókkal és kereskedőkkel szembeni büntetési célok a megtorlás és az elrettentés.³³ A szabályozás azért is kritizálható, mert a tényállások eltávolodtak a drogpiacon jellemző szerepektől. Ugyanis a köznap fogalmaink szerint nyilvánvaló, hogy aki nagyobb mennyiségben természet, raktároz vagy csempészik kábítószer, az a kábítószer be akarja csatornázni a kereskedelmi forgalomba, így attól függetlenül a terjesztői magatartást valósít meg, hogy a kábítószer adásvételét már nem ő fogja lebonyolítani.

Ezek a szempontok egyáltalán nem jelennek meg a bírói gyakorlatban. Ahhoz képest, hogy a szabályozás kifejezetten az ENSZ-egyezményeken alapul, és a Kerethatározat is tartalmában kötelező, sem az irányadó jogegységi határozat és kollégiumi vélemény, sem a Kúria által publikált eseti döntések nem foglalkoznak még csak utalás szintjén sem ezekkel a jogi instrumentumokkal, és az azokban foglalt fogalommeghatározásokkal.

Így tehát az elhatárolási kérdések kapcsán megfogalmazott kérdésre egyértelmű válasz adható: a büntető anyagi jogi szabályozás nem követi a nemzetközi egyezmények és az EU által választott szabályozási megoldás logikáját, és az elszakadt a szabályozni kívánt társadalmi jelenség valós természetétől is. A drogpiacon jellemző, a szabályozási koncepció és a kúriai jogértelmezés közötti ellentmondások azt eredményezik, hogy a bírói gyakorlat nem tud egységesen követett megoldást adni arra a helyzetre, amikor az irányadó tények alapján nyilvánvaló, hogy az elkövető a birtokában levő nagyobb mennyiségű kábítószer nem saját fogyasztásra szánta, de a terjesztés részletei már nem tisztázhatók kellő mélységben.

Az 1/2007. BJE határozat már a megalkotásakor sem volt alkalmas a gyakorlat egységesítésére, ami elsősorban az abban levezett jogi érvelés ellentmondásosságára és elnagyoltságára vezethető vissza. Ezek a hiányosságok jelenleg fokozottabban jelentkeznek, mivel a jogegységi határozat megalkotása óta nem csupán a drogpiacon ment át alapvető változásokon, de az irányadó anyagi jogi normák is megváltoztak. A kúriai iránymutatások hiányosságai abban is tetten érhetők, hogy a bírói gyakorlat számos jogértelmezési kérdésben széttart, az egyes régiók eltérően határozzák meg azoknak a tényeknek a körét, amelyek a kábítószer-kereskedelem megállapítását megalapozhatják, ahogy a forgalomba hozatal és a kereskedelem elkövetési magatartások között sem egyértelmű a határ. Mindezek alapján azt kell megállapítani, hogy az 1/2007. BJE határozat jelenleg már nem tölti be gyakorlat-egységesítő szerepét.

A Kúria közelmúltban BH formájában publikált határozatainak közül a BH2019. 38. és BH2023. 89. számon közzétett eseti döntéseket elemeztem részletesen. Kritikaként fogalmaztam meg, hogy egyik elemzett BH sem illeszthető be hézagmentesen a többségi bírói gyakorlatba, de még a Kúria saját gyakorlatába sem. Az sem érthető, hogy mi indokolta a korábbi gyakorlat megváltoztatását a kereskedelem kísérlete és a megszerzés elkövetési magatartás definiálása tekintetében, mivel erre a két kérdésre a bírói gyakorlat eddig nagyrészt egységes válaszokat adott. Nem teljesen világos az sem, hogy milyen elméleti megfontolás áll a polgári jogi dogmatika használata mögött, ahogy arra sem találtam magyarázatot, hogy ezeket a

³² 1998. évi LXXXVII. törvény indokolása 62-63. § 1. pont

³³ LÉVAY Miklós: „A kábítószer-probléma büntetőjogi szabályozásának egyes kérdései az Európai Unió országaiban” in GÖNCZÖL Katalin – KEREZSI Klára: *Tanulmányok Szabó András 70. születésnapjára* (Budapest, Magyar Kriminológiai Társaság, 1998) 164., KARSAI Krisztina: „A kábítószer-fogyasztás büntetendősége (elvek, elméletek pro és kontra)” *Acta Universitatis Szegediensis: Acta Juridica et Politica* 54 (11) (1998) 4., 18.

fogalmakat miért nem a pontos tartalmuknak megfelelően vezette be a Kúria a büntetőjogi érvelésbe. Így tehát az elemzés alapján azt a választ lehet adni a harmadik kérdésre, hogy a Kúria a közelmúltban a drogpia változásaira nem megfelelő módon reagált, a publikált eseti döntések nem alkalmasak a bírói gyakorlat megfelelő orientálására.

Az elkövetési magatartások elemzéséről szóló kutatási rész végső konklúziója az volt, hogy a bíróságok nem egységes elvek alapján, hanem esetről-esetre döntenek a minősítési kérdésekben. Ezért kiemelt jelentősége van annak, milyen tények kerülnek rögzítésre a tényállásban, hiszen a legkisebb eltérések is alapjaiban eltérő jogkövetkeztetések levonására vezethetnek. Ez a következtetés felértékelte a bizonyítási tevékenység elemzésére irányuló kutatási kérdéseket: 1) milyen tényekre alapítják a bíróságok a vádlott terjesztői szándékára levont jogi következtetéseket, 2) ezeket a tényeket milyen bizonyítási eszközök alapján állapítják meg, 3) feltárhatók-e ezen bizonyítási eszközök kapcsán a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekményekre specifikus eljárásjogi kérdések.

A kutatási eredmények alapján az körvonalazható, hogy a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények bizonyításában egyre kisebb szerepe van a személyi bizonyítékoknak, a bíróságok tipikusan a terhelttől lefoglalt tárgyi bizonyítékokra, a terheltek kommunikációját bizonyító elektronikus adatokra, a telefonlehallgatások során rögzített adatokra, illetve a terhelte vagyoni, jövedelmi viszonyait, illetve az általa végzett pénzügyi tranzakciókat bizonyító okirati bizonyítékokra alapítják a tényállást.

A tanúkihallgatások kapcsán problémaként azonosítottam a korábban kábítószer birtoklása miatt gyanúsítottí pozícióban volt tanú figyelmeztetését, ahol a vonatkozó eljárásjogi rendelkezések bonyolultsága miatt nagyobb esély van eljárásjogi hibát elkövetni. Ellentmondó joggyakorlatot tártam fel abban, hogyan értékelik a bíróságok azt a védekezést, amikor a védelem a befolyásolt állapotban történt kihallgatásra hivatkozással próbál meg kirekeszteni személyi bizonyítékot a bírósági eljárásban. Az egyik – sem praktikus, sem eljárásjogi érvekkel nem kellően alátámasztott – megoldás erre a kérdésre a kihallgatást fogantató nyomozó kihallgatása, ami bevett megoldásnak tűnik a kétséges törvényességű nyomozati cselekmények ellenőrzésére. Az esettanulmány rámutatott ennek a bizonyítási módszernek a korlátaira: nem várható, hogy a rendőrök a bíróság előtt el fogják ismerni a nyomozati hibákat és eljárási szabálysértéseket, ahogy az sem, hogy évekkel később pontosan vissza fognak tudni emlékezni minden részletre.

A határozatelemzés és az esettanulmány során feldolgozott adatok is azt mutatják, hogy a nyomozó hatóságok gyakorlatában nincs egyértelmű protokoll arra, mikor célszerű szemlét és mikor kutatást fogantatóítani a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények nyomozása során. Bemutattam azt is, hogy a kábítószer-kereskedelem bizonyítása során a tárgyi bizonyítási eszközöknek rendkívül nagy jelentősége van, és ezeket nem csak önmagukban, hanem egymással és a terhelte által a kereskedelemre használt ingatlan jellemzőivel együtt kell értékelni. Ezért problémaként lehet azonosítani a szemle elmaradását, hiszen a házkutatás során nem rögzítik az összes lényeges adatot.

A droggereskedők az utóbbi években egyre gyakrabban veszik igénybe a drogok továbbítására a postai szolgáltatásokat, ezért megjelent a bűnüldöző hatóságok részéről az igény a postai küldemények szigorúbb ellenőrzésére.³⁴ Az elkövetési magatartások elemzése során

³⁴ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – Az EU 2021-2025 közötti időszakra szóló kábítószer elleni programja és cselekvési

bemutattam, hogy az ilyen úton történő drogterjesztés számos anyagi jogi értelmezési problémát vet fel, amelyekre a Kúria nem minden ponton adott dogmatikai szempontból elfogadható választ. Rendkívül komoly eljárásjogi problémaként lehetett azonosítani az esettanulmány adatai alapján a nemzetközi postai küldemények vám eljárás keretében történő elfogását és megbontását. A Nemzeti Adó- és Vámhivatal és a nyomozó hatóságok gyakorlata az, hogy a vámhatóságként eljáró NAV vámellenőrzés keretében bontja meg azokat a küldeményeket is, amelyek esetében már a kockázatelemzés és az egyéb előzetes információk is kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmény gyanúját keltik. Alappal lehet érvelni amellett, hogy ilyen esetben kizárólag bírói engedéllyel bontható fel a postai küldemény, aminek elmaradása a bizonyíték kirekesztését eredményezi. Mivel ez a bizonyíték maga a kábítószer, ez a döntés a vád alapjait kezdheti ki a bírósági eljárásban.

Az álvásárlás céljából igénybe vett fedett nyomozóval kapcsolatos joggyakorlat alapvetően az EJEB gyakorlatán alapul, és abban bizonytalanságot nem mutatott ki a határozatelemzés. Az esettanulmány adatai alapján azt a következtetést lehet levonni, hogy indokolt volt a fedett nyomozó fogalmának pontosítása az eljárási törvényben. Megjegyzendő, hogy a szakirodalomban olyan vélemény is megfogalmazódott, amely szerint a hatályos fogalommeghatározás sem elég részletes.³⁵ Az esettanulmány abból a szempontból is tanulságos eredményt adott, hogy kiderült, a nyomozó hatóságok a napi gyakorlatban viszonylag egyszerű teszthez kötik a fedett nyomozó bevezetését: ha az adott eljárási cselekmény bűncselekmény elkövetését feltételezi, kizárólag fedett nyomozó hajthatja végre.

A kábítószer mennyiségére felvett bizonyítással kapcsolatban négy kérdést fogalmaztam meg: 1) milyen bizonyítást kell lefolytatni akkor, ha a nyomozás során lefoglalták a bűncselekmény tárgyát képező kábítószer, 2) hogyan állapítható meg a le nem foglalt kábítószer mennyisége ítéleti bizonyossággal, 3) hogyan oldja meg a bírói gyakorlat a Btk. 461. § (4) bekezdéséből fakadó értelmezési kérdéseket, 4) milyen bizonyítás folytatható le a hozzá nem szokott fogyasztó átlagos hatásos adagjára.

A határozatelemzés adatai alapján azt állapítottam meg, hogy a lefoglalt kábítószer hatóanyag-tartalmának és mennyiségének megállapítása során a bírói gyakorlat nem vet fel megoldandó problémákat, a bíróságok egységes és bevált módszerek alapján oldják meg ezt a bizonyítási kérdést. A gyakorlat vizsgálata azt is megmutatta, hogy a vegyészszakértői vélemények megalapozottak, azokat támadás csak kivételes esetben éri a bírósági eljárásban, és arra még nem volt példa, hogy egy vegyészszakértői véleményt aggályosnak minősítsen a bíróság. A bírói gyakorlat a le nem foglalt kábítószer mennyiségére vezetett bizonyítás tekintetében is egységes: a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján kell megállapítani a kábítószer fajtáját és mennyiségét, majd az Nemzeti Szakértői és Kutató Központ által közölt adatok alapján rögzíthető a hatóanyag-tartalom az *in dubio pro reo* elv szem előtt tartásával. Problémaként azonosítható, hogy a bíróságok annak ellenére elfogadják a kábítószer fajtájára tett vallomások, hogy a dizájn drog-robbanás után ilyen bizonyítékokra alapítva kétséget kizáró bizonyossággal a legkritikább esetben rögzíthetők tények az ítéletben.

A hozzá nem szokott fogyasztó átlagos hatásos adagja kapcsán a bírói gyakorlat abból a szempontból egységes, hogy túlnyomórészt a nyomozás során beszerzett orvosszakértői vélemény alapján állapítják meg a bíróságok a mennyiségi határokat. Azonban az jól látszik, hogy a szakértői gyakorlat széttartó: több esetben ugyanarra a kábítószerre más mennyiségi

terve, COM(2020) 606 final, 3. pont, MÁTYÁS Szabolcs: *A kábítószer-bűnözés elleni küzdelem mint stratégiai kihívás a magyar bűnüldözésben* (Budapest, Nemzeti Közszerológati Egyetem, 2020) 76.

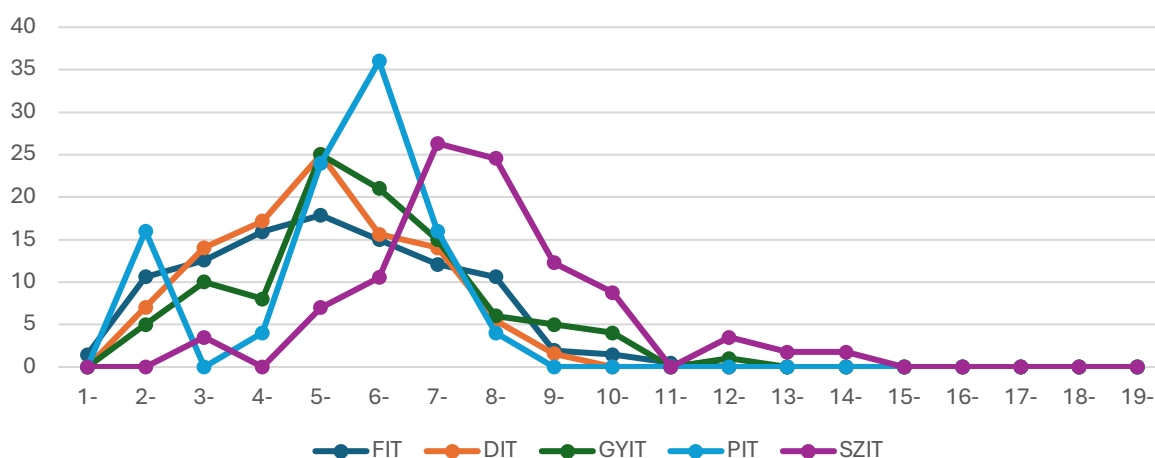
³⁵ MÉSZÁROS Bence: *Fedett nyomozó alkalmazása bűnüldözésben* (Budapest, Dialóg Campus, 2019) 19.

határokat húztak meg a bíróságok. Azt is részletesen levezettem, hogy a bírói gyakorlatban felmerült kérdések nagyobb része megoldható a bevált jogértelmezési módszerek mellett az Alkotmánybíróság iránymutatása és a kutatás részletesen bemutatott adatai alapján. Ezért a probléma megoldása alapvetően a szakértők kezében van.

A büntetéskiszabási gyakorlat tekintetében több hipotézist is megfogalmaztam: 1) az ítélkezési gyakorlat nem kezeli életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekményként a jelentős mennyiségre elkövetett kábítószer-kereskedelem büntetettét, 2) a jelentős mennyiségre elkövetett kábítószer-kereskedelem, valamint a jelentős mennyiségre és különösen jelentős mennyiségre elkövetett kábítószer birtoklása esetében a gyakorlat messze nem használja ki a rendelkezésre álló tételkeretet, 3) az ügyészségek által előterjesztett mértékes indítványok nem igazodnak a büntetéskiszabási gyakorlathoz, ezért azok nem is lehetnek hatékonyak. További kutatási kérdésként fogalmaztam meg azt, hogy 4) vannak-e területi eltérések a büntetéskiszabási gyakorlatban, és ha igen, 5) az eltérések mire vezethetők vissza, van-e ebben szerepe a büntetéskiszabási tényezők eltérő értékelésének.

Az első hipotézist a gyakorlat elemzése teljes mértékben alátámasztotta. Az már önmagában is beszédes, hogy a magyar jogtörténetben eddig egyetlen esetben szabtak ki életfogytig tartó szabadságvesztést kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmény miatt, de a bíróságok viszonyulását a tételkerethez az mutatja meg a legjobban, hogy az ítéletekben még csak lehetőség szintjén sem elemzik a határozatlan tartamú szabadságvesztés lehetőségét.

A feldolgozott adatok a második hipotézist is alátámasztották. Ahogy az az elítélések eloszlását bemutató 1. grafikonról leolvasható, a Fővárosi Ítéltábla, a Debreceni Ítéltábla, a Pécsi Ítéltábla és a Győri Ítéltábla átlagosan 5 és 6 év között szabja ki a büntetéseket az amúgy akár 20 évig terjedő szabadságvesztéssel is büntethető minősített kábítószer-kereskedelem elkövetőire. Vagyis a jogerősen kiszabott büntetések tartama alapján a minősített kábítószer-kereskedelem inkább tűnik két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekménynek. Az adatok azt is megmutatták, hogy a Szegedi Ítéltábla szignifikánsan súlyosabb büntetéseket szab ki, az átlag 7 és 8 év között, vagyis több mint két évvel a többi ítéltábla átlaga fölött alakul. Anomáliaként azonosítottam azt is, hogy az enyhébben büntetendő minősített kábítószer birtoklása miatt a bíróságok súlyosabb büntetéseket szabnak ki, mint a minősített kábítószer-kereskedelem miatt.

1. grafikon: A jelentős mennyiségre elkövetett kábítószer-kereskedelem miatt kiszabott szabadságvesztések eloszlása

Az irányadó büntetési tételkerethez képest viszonylag enyhe büntetések okai az ítéletekből nem derülnek ki. Ennek alapvető oka az, hogy a büntetéskiszabási körülményeket a bíróságok nem egységesen értékelik és alkalmazzák, továbbá hogy az e körben elővezetett indokolások némileg sematikusak. Az enyhítő szakasz – különösen a Fővárosi Ítéltáblán – gyakori alkalmazása arra utal, hogy a bíróságok ezt a jogintézményt nem kivételes esetekre tartják fenn, hanem már minden ügyben eleve lefelé tágitják a tételkeretet, és nem is gondolkodnak a 10, illetve 12,5 éves középértékekben. A jelenség egyáltalán nem tekinthető újdonságnak, arra már az ezredfordulón lefolytatott kutatások is rámutattak a kisebb tárgyi súlyú kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények esetén: annak érdekében, hogy az elterelés lehetőségétől első elkövetők cselekményét ne kelljen a törvény szigorával elbírálni, a bírói gyakorlat az enyhítő szakasz alkalmazásával reagált, amelyet szinte minden ügyben felhívtak a bíróságok.³⁶ Ennek a büntetéskiszabási megoldásnak a veszélyei is jól ismertek: az enyhítő szakasz túlzott alkalmazása a büntetéskiszabás arányait megbonthatja.³⁷ A kutatás adatai alapján jól látható ennek a gyakorlati megvalósulása.

Az eltérések okai kapcsán a kutatás adatai alapján legfeljebb újabb hipotéziseket fogalmazhatok meg, amelyeket további empirikus kutatások adatai támaszthatnak majd alá. A viszonylag enyhe ítéletek elsődleges okaként a kérdéses bűncselekmények jogalkotói és jogalkalmazói értékelése közötti alapvető különbségeket lehet feltételezni. Ujvári Ákos az 1999 és 2003 közötti szigorúbb anyagi jogi szabályokon alapuló ítéletek elemzése alapján mutatott rá arra a jelenségre, hogy a bírák a differenciálatlan represszióra az enyhítési lehetőségek rendeltetésellenes alkalmazásával reagálnak.³⁸ Ezt az elképzelést erősíti meg az a tény, hogy a vizsgált bűncselekmények törvényszéki hatáskörben vannak, így olyan bírák tárgyalják őket, akik napi rendszerességgel tárgyalnak emberölési ügyeket is. Feltételezhető, hogy a bírák nem a jogalkotó által irányadónak tekintett absztrakt társadalomra veszélyességhez viszonyítanak, hanem a halálos eredménnyel járó szándékos bűncselekmények konkrét tárgyi súlyához.

A büntetéskiszabási tényezők vizsgálata azt mutatta meg, hogy a bírói gyakorlatban ugyan megjelennek a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekményekre specifikus súlyosító és enyhítő körülmények, de azok egységes értékelése nem csak régióként, hanem akár egyes ítéltáblákon belül is komoly eltéréseket mutat. Ez az eredmény igazodik a közelmúlt empirikus kutatásainak eredményeivel.³⁹ Az a korábbi megállapítás is alátámasztható a kutatás adataival, hogy a bírói ítéletek többnyire a büntetéskiszabási körülmények felsorolására szorítkoznak, érdemi mérlegeléssel e körben ritkán találkozni.⁴⁰ Ez sem újkénti probléma, Angyal Pál és Rácz György már 1937-ben hasonló következtetést fogalmazott meg:

„Sajnálatos tény azonban, hogy bírói ítéleteink indokolása a figyelembe vett enyhítő és súlyosító körülményekre, illetve a mellőzött közömbös körülményekre csupán

³⁶ RUPA 2000 153., CSIK 2005 139.

³⁷ RENDEKI Sándor: *A büntetés kiszabása – Enyhítő és súlyosító körülmények* (Budapest, KJK, 1976) 48-49., 94.

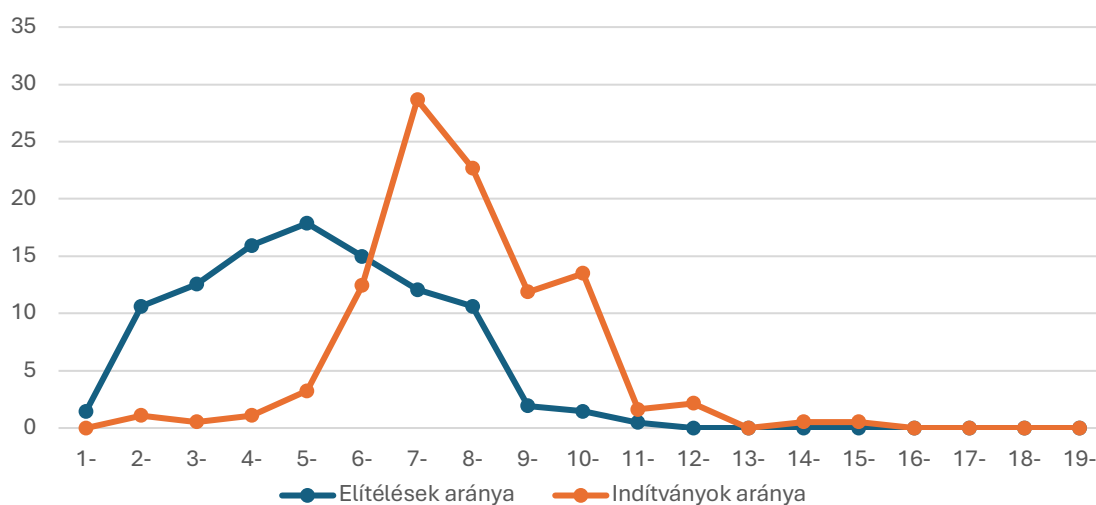
³⁸ Ujvári Ákos: „Hazánk büntetéskiszabási gyakorlatának sajátosságai” *Iustum Aequum Salutare* 2006/1-2. 306. A kérdéses időszak statisztikai adataira lásd SÁROSI Péter: „A kábítószer-jelenség bűnügyi vonatkozásai 2000 és 2007 között” in FELVINCZI Katalin – NYÍRÁDY Adrienn: *Drogpolitika számokban* (Budapest, L'Harmattan, 2009) 328.

³⁹ BENCZE Máttyás – BADÓ Attila: „Területi eltérések a büntetéskiszabási gyakorlat szigorúságát illetően Magyarországon 2003 és 2005 között” in FLECK Zoltán (szerk.) *Igazságszolgáltatás a tudomány tükrében* (Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2010) 138.

⁴⁰ BOLYKY Orsolya: *Az emberölések kriminológiai jellemzői, különös tekintettel a mentális tényezők büntetőjogi értékelésére* (Doktori értekezés, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Doktori Iskola, 2017) 173. *real-phd.mtak.hu/698/1/Bolyky_O_dolgozat.pdf*; GÓCZA Agnes: „Egységes-e a büntetéskiszabás emberöléses ügyekben? – A magyar táblabíróságok büntetéskiszabási gyakorlatának összehasonlító vizsgálata” *Állam- és Jogtudomány* 2018/1. 3-31.

rámutat, azokat röviden elsorolja, a mérlegelés belső indokaira, elvi alapjaira egyáltalán nem, vagy csak kivételesen terjeszkedik ki.”⁴¹

A kutatásban arra is választ kerestem, hogy hatékonyak-e a mértékes indítványok a törvényszéki kábítószeres ügyekben. A válasz a 2. grafikonon ábrázolt adatokból jól látszik: a mértékes indítványok és a jogerős szabadságvesztések átlaga közötti jelentős eltérés miatt a védelem számára nincs megfelelő motiváció a beismerő nyilatkozat megtételére. A mértékes indítvány motivációs erejét még jobban csökkenti, hogy a befejezett ügyek adatai szerint rendkívül csekély a valószínűsége annak, hogy a tagadó vádlott a mértékes indítványban foglaltnál hosszabb tartamú szabadságvesztést kapjon az eljárás végén. Ez azt jelenti, hogy az ügyészségeknek az ítélezési gyakorlat szigorítására irányuló törekvése az ügyek beismerő nyilatkozaton alapuló elintézését gátolja.

2. grafikon: A jogerős elítélések és a mértékes indítványok eloszlása a Fővárosi Törvényszék gyakorlatában

A kutatás kimutatta a széttartó joggyakorlatot, amely a vizsgált jogértelmezési kérdések szinte teljes spektrumán jelentkezik. Az Alaptörvény 25. cikk (3) bekezdése szerint a Kúria biztosítja a bíróságok jogalkalmazásának egységét, aminek alapvető eszköze a bíróságokra kötelező jogegységi határozat. A Kúriának arra is lehetősége van, hogy egy adott jogintézmény hatályosulását joggyakorlat-elemző csoport keretében vizsgálja, a vizsgálat eredménye alapján a kollégiumvezető jogegységi határozat meghozatalát vagy jogalkotási javaslat előterjesztését is kezdeményezheti. A kutatás eredményei alapján az leszögezhető, hogy a széttartó joggyakorlat egyik oka az 1/2007. BJE határozat jogértelmezése: a jogegységi határozat figyelmen kívül hagyja az irányadó nemzetközi egyezmények fogalom-meghatározásait és rendszerezési elveit, az a jelenleg hatályos jogszabályi környezetre korlátozottan alkalmazható, a jogi érvelés hiányos és ellentmondásos, és az annak alapjául szolgáló eseti döntések alkalmazhatósága is megkérdőjelezhető jelen drogpia viszonyok között. Így tehát értelemszerűen merül fel egy új jogegységi határozat meghozatalának szükségessége, amely a kutatás során feltárt jogértelmezési problémák nagyobb részét – legalábbis középtávon – meg tudná oldani.

⁴¹ ANGYAL Pál – RÁCZ György: *A büntetés kiszabása bírói gyakorlatunkban. Az enyhítő és súlyosító körülmények rendszeres feldolgozásában* (Budapest, Attila-Nyomda, 1937) 26.

Ennek keretében az elsődleges feladat a kábítószer-kereskedelem és a kábítószer birtoklása valamennyi elkövetési magatartásának definíciójának megállapítása, amely során az ENSZ-egyezmények és az EU által alkotott jog normák fogalom meghatározásai nem mellőzhetők. Ezt követően nyílt lehetőség az egyes elkövetési magatartások és ezen keresztül a kábítószer-kereskedelem és a kábítószer birtoklása pontos elhatárolására. A Kúriának abban is állást kell foglalnia, hogy a korábban közzétett eseti döntések mennyiben hivatkozhatók, és arra is ki kell térnie, hogy a BH2019. 38. és BH2023. 89. számokon közzétett eseti döntések hogyan illeszthetők be hézagmentesen a bírói gyakorlatba. Foglalkozni szükséges annak a helyzetnek a kezelésével is, amelyet az elkövetési tárgyként megjelenő drog besorolásának megváltozása vet fel a büntető törvény időbeli hatályára vonatkozó rendelkezések alkalmazása szempontjából.

Végül foglalkozni kell a kereskedelem és a forgalomba hozatal elkövetési magatartások összecsúsztatásából fakadó értelmezési nehézségek megoldásával is. Ennek során nem tűnik célszerűnek teljesen elszakadni a fogalmak hétköznapi jelentésétől: a forgalomba hozatal során egy adott áru piacra dobása történik meg, a kereskedelem pedig a piacon megjelent termék folyamatos értékesítése. Ebben az értelmezési keretben nem tartható a 2002-ben közzétett BH-kon alapuló jogértelmezés, ugyanis a forgalomba hozatal mint egymozzanatos cselekmény nem feltételezi azt az összetett cselekménysort, amelyről az 1/2007. BJE határozat által felhívott bírósági határozatok is leírják.

A bizonyítás kapcsán feltárt problémák nagyobb része is kezelhető egy új jogegységi határozatban. Így megoldás adható arra a problémára, hogy a bíróságok elfogadják a kábítószer fajtájára tett vallomásokat, márpedig a dizájnerdrog-robbanás után ilyen bizonyítékokra alapítva kétséget kizáró bizonyossággal a legkritikább esetben rögzíthetők tények az ítéletben. A Kúria választ tud adni arra a kérdésre is, hogy a kihallgatás előtt drogot fogyasztó terhelt vagy tanú kihallgatása mikor lehet törvényes, illetve milyen módon ellenőrizhető megnyugtató módon az erre irányuló védekezés. Ez a problémakör azonban az ügyészség és a nyomozó hatóságok közreműködése nélkül nem oldható meg teljeskörűen: a rendőrségnél van meg az a szakismeret, amely alapján kidolgozható egy egységes szakmai iránymutatás arra, hogy kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmény miatt indult eljárásban milyen feltételek mellett foganatosítható a terhelt vagy a tanú kihallgatása. Szintén a nyomozó hatóságok tudják megoldani a szemle és a kutatás foganatosítása kapcsán feltárt problémákat, vagyis azt, hogy olyan esetekben is kutatást tartanak, amikor a szemle lefolytatása nagymértékben megkönnyítené a bűncselekmény bizonyítását a bírósági eljárásban. Ezen a ponton csupán az erre vonatkozó igényt lehet megfogalmazni, aminek teljesíthetősége függ a nyomozó hatóság anyagi és emberi erőforrás-gazdálkodási lehetőségeitől. Azonban a felderítésbe fektetett munka végső sikere – vagyis a vád bíróság előtt történő bizonyítása – a rendőrség érdeke is, és az kiemelt társadalmi elvárás is, így a megfogalmazottak teljesülése nem feltétlenül tehető függővé a kapacitási korlátoktól.

A Btk. 461. § (4) bekezdése kapcsán feltárt jogértelmezési nehézségek megoldása is elsősorban a Kúria kezében van azzal, hogy az egységes szakértői módszertan kidolgozása a szakértői kamara feladata. A probléma komplexitása folytán az lenne a leghatékonyabb megoldás, ha a két szerv összehangolt, egységes elméleti alapon álló iránymutatásokat tenne közzé. További megoldási lehetőség a jogalkalmazás részéről annak elfogadása, hogy a kábítószer mennyiségi határait elegendő egyszer meghatározni, ezt követően szakértő kirendelése erre a kérdésre szükségtelen. Ugyanis a mennyiségi határ meghatározása nem függ az ügy egyedi jellemzőitől, mivel a kábítószer tulajdonságai nem változnak ügynként. Ebből következően ha egy jogerős ítélet tényállása tartalmazza az adott kábítószer mennyiségi határait, az minden később indult ügyben irányadó lehet. Ennek a megoldásnak már most is léteznek az elméleti alapjai a

jogirodalomban: a régi Be. kommentárja szerint kivételes esetekben mellőzhető a szakértő kirendelése, ha a bizonyítandó tény egyéb más, a felek által nem vitatott módon, például okirati úton bizonyítható, és bizonyos esetekben a korábbi szakvélemények is felhasználhatók.⁴² Emellett a normatív alapok is biztosítottak azzal, hogy a Be. 197. § (5) bekezdése szerint más eljárásban kirendelt szakértőnek a szakkérdés tárgyában készített szakvéleménye a büntetőeljárásban szakvéleményként figyelembe vehető.

A Kúriának a büntetéskiszabási gyakorlat egységesítése terén rendkívül korlátozottak a lehetőségei. Ez együtt jár egy bizonyos önkorlátozással is, amely elsősorban abban érhető tetten, hogy a Kúria (ahogy korábban a Legfelsőbb Bíróság is) tartózkodik attól, hogy egyes bűncselekményekre specifikus büntetéskiszabási tényezőkre adjon iránymutatást. Ennek markáns jele az, hogy az 56. BK vélemény szinte kizárólag általánosságban értekezik az egyes büntetéskiszabási körülményekről, és teszi ezt annak ellenére, hogy semmilyen normatív vagy elvi akadály nincs annak, hogy a gyakrabban előforduló bűncselekményekre specifikus enyhítő és súlyosító körülményeket is megadjon. A problémára megoldási lehetőséget kínál az 56. BK vélemény átdolgozása. A Kúria a büntetéskiszabási gyakorlat vizsgálatát összefoglaló jelentésében arra a következtetésre jutott, hogy szükség van egy olyan adatbázisra, amely a bíróságok által kiszabott büntetéseket tartalmazza.⁴³ Ez amellett, hogy elősegítené az egységes jogalkalmazást, tájékoztatást nyújthatna az ügyészek részére is, akik ezen információk birtokában olyan mértékes indítványokat tudnának előterjeszteni, amelyek érdemben előmozdíthatnák a vádlotti együttműködést.

Nehezen megoldható feladatnak tartom az egyes drogok egészségkárosító hatása közötti különbségtétel átültetését a bírói gyakorlatba. Ez az irányadó EU-s normák, a vonatkozó tényállások rendszertani értelmezése alapján támogatandó törekvés, ami a bíróságok egy jelentős részének a gyakorlatában már most is jelentkezik. Ez egyelőre abban nyilvánul meg, hogy több bíróság gyakorlatában is enyhítő körülményként jelentkezik a kannabiszra történő elkövetés. Ennek elfogadása esetén, a mögötte meghúzódó elveket következetesen érvényesítve felmerül valamennyi, de legalábbis a gyakrabban előforduló drogok egészségkárosító hatásának felmérése. Ez azonban nem bírósági feladat, így megnyugtató megoldást kizárólag a jogalkotás tud adni.

A kutatási eredményekből levonható az a következtetés, hogy a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények értelmezési nehézségeit nagyrészt az okozza, hogy a Btk. normaszövege nem áll összhangban sem a drogpia működésével, sem pedig a jogalkotást megalapozó ENSZ-egyezmények szabályozási logikájával. Ezt a feszültséget a bírói gyakorlat határozottabb orientálása sem tudja feloldani, teljeskörű és végleges megoldást kizárólag a jogalkotó tud adni, és ez feltételezi a vonatkozó tényállások alapoktól történő újragondolását.

Ennek során fel kell tenni azt a kérdést is, hogy indokolható-e a kábítószer-kereskedelem és kábítószer birtoklása, illetve az új pszichoaktív anyaggal visszaélés külön tényállásokra bontása úgy, hogy érdemi különbség kizárólag a büntetési tételkeretekben tárható fel. Amennyiben a jogalkotó a büntetőjogi drogfogalom egységes kezelése mellett foglalna állást, azt szem előtt kell tartania, hogy az új pszichoaktív anyag fogalma nem mellőzhető a Btk.-ból, mivel az a dizájner drogok elleni uniós fellépés egyik alapfogalma, és így része mind az uniós, mind pedig a magyar jogrendszernek. Ennek figyelembe vétele mellett a tényállások egyesítésére két megoldás

⁴² BODOR Tibor – CSÁK Zsolt – SOMOGYI Gábor – SZEPESI Erzsébet – SZOKOLAI Gábor – VARGA Zoltán: *A büntetőeljárás törvény magyarázata* (Budapest, KJK, 2009) 342.

⁴³ Kúria: Összefoglaló jelentés a büntetéskiszabás országos gyakorlatának vizsgálatáról. kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/az_orzagos_buntetes_kiszabasi_gyakorlat_vizsgalata.pdf 49.

körvonalazódik: 1) a kábítószer fogalmát definiáló értelmező rendelkezést módosítása olyan módon, hogy a büntetőjogi kábítószer fogalomba beleértendők legyenek az új pszichoaktív anyagok is; 2) az új pszichoaktív anyag elkövetési tárgyként definiálása a kábítószer-kereskedelem és kábítószer birtoklása esetében (a kábítószer mellett).

Az elhatárolási problémák megoldását a terjesztői (ideértve a beszerzői-előállítói magatartásokat is) és a fogyasztói magatartások észszerűbb és a drogpiacon jellemzőihez igazodó szétválasztásában látom, amely során az ENSZ-egyezmények definícióira kell alapozni. A kábítószer birtoklásának kizárólag a legszűkebb értelemben vett fogyasztói magatartásokat kell lefednie, vagyis lényegében a hatályos Btk. 178. § (6) bekezdését: csekély mennyiségű kábítószer saját használatra történő megszerzése és tartása, valamint a kábítószer fogyasztása. Annak sincs akadálya, hogy a normaszöveg kiegészüljön a saját használatra történő, csekély mennyiségre elkövetett előállítással és termesztéssel. Annyi ellenérvet fel lehet hozni ez ellen a megoldás ellen, hogy az ilyen célból megvalósított előállításnak szinte semmilyen gyakorlati jelentősége nem lenne, a kannabisz termesztése esetén viszont további jogalkalmazási problémák állnának elő. Ugyanis a kannabisz növény termesztése esetén a csekély mennyiség felső határa öt növényi tö – feltéve, hogy a növények a terhelt elfogásakor még lábon állnak. Ha azonban a növények leszüretelésre kerülnek, az erről az öt növényről leszüretelt mennyiség akár több száz gramm is lehet, ami bizonyosan meghaladja a csekély mennyiség felső határát, és – minőségtől függően – az sem kizárt, hogy meghaladja a jelentős mennyiség alsó határát is.

Ezzel együtt is a cél az, hogy a kábítószer birtoklása kizárólag a saját fogyasztás célját szolgáló magatartásokat fedje le, a kábítószer-kereskedelem pedig minden olyan magatartást, amelynek a célja akár közvetlen, akár közvetett módon a kábítószer más számára történő hozzáférhetővé tétele. Ez a megoldás igazodna a drogkereskedelem tényleges működéséhez, ahol a termesztők, az előállítók és a futárok is ugyanannak a rendszernek a részei, amelynek lényege a kábítószer fogyasztókhoz történő eljuttatása.

A tényállások újraszabályozása során nem mellőzhető a Kerethatározat 4. cikkének való megfeleltetés. Ez a szakasz a figyelembe veendő minősítő körülmények között felsorolja a kábítószer nagy mennyiségét, a legnagyobb mértékű egészségkárosító hatást kiváltó kábítószerekre történő elkövetést és a több ember egészségének jelentős mértékű károsítását. A kábítószer mennyisége a jelenlegi szabályozásban is minősítő körülmény. A több ember egészségének jelentős mértékű károsítása jelenik meg abban, hogy a bíróságok súlyosító körülményként értékelik a hosszabb ideig tartó, több fogyasztó vagy viszonteladó részére történő értékesítést lefedő, illetve a terjesztői lánc magasabb fokán megvalósított kereskedői magatartást. Az egészségkárosító hatás figyelembevétele azonban a írott jogban teljes mértékben hiányzik, a bírói gyakorlat pedig ezen a téren sem egységes.

Szintén jogalkotói beavatkozást igényel a büntetőjogi drogfogalommal kapcsolatosan feltárt legkomolyabb probléma, vagyis a generikus szabályozás alaptörvény-ellenessége. Sajnálatos, hogy az Alkotmánybíróság 2021-es döntése folytán szükségessé vált korrekciók nem oldották meg ezt a kérdést, így hiába fektette új alapokra a jogalkotó a szabályozást, az továbbra sincs teljes összhangban az Alaptörvénnyel. Azonban hangsúlyozni kell azt is, hogy a generikus szabályozás egyszerű hatályon kívül helyezése az alaptörvény-ellenességgel kapcsolatos problémát ugyan megoldaná, de a dizájner drogok elleni hatékony hatósági fellépés egyik sarokkövét iktatná ki. Ezért a probléma kezelése megfontolt jogalkotást igényel.

A kábítószer mennyiségének meghatározásával kapcsolatos problémák is megoldhatók a jogalkotói beavatkozáson keresztül: ha elkötelezett a hatályos szabályozás iránt, azt kell

biztosítania, hogy kizárólag azok az új pszichoaktív anyagok kerüljenek fel a kábítószerlistára, amelyeknek legalább azon alapvető tulajdonságai tisztázásra kerültek, amelyek alapján állást lehet foglalni a mennyiségi határ kérdésében.⁴⁴ Ennek a jogszabályi háttére adott: az új pszichoaktív anyagok akkor kerülhetnek fel a kábítószerlistára, ha megtörtént a kockázatértékelés. A kockázatértékelés eredménye akkor indokolja az adott szer besorolásának megváltoztatását, ha bebizonyosodik, hogy az hasonló mértékű fenyegetést jelenthet a közegészségügyre, mint a kábítószer. Már önmagában ebből a rendelkezésből látható, hogy kizárólag akkor kerülhet fel egy szer a kábítószerlistára, ha a tudományos vizsgálatok alátámasztják az egészséget veszélyeztető hatását. Egy ilyen vizsgálat lefolytatása során nem lehet különösebb akadálya annak, hogy meghatározzák az új drog azon tulajdonságait, amelyek alapján megalapozott döntést lehet hozni a mennyiségi határokról is.

A Bírósági Határozatok Gyűjteményében közzétett határozatokra alapító kutatási módszer korláta, hogy szinte kizárólag a törvényszéki hatáskörbe tartozó bűncselekmények bírói gyakorlatának feltárására alkalmas. Jelen esetben ez nem befolyásolta érdemben a kutatási eredményeket, hiszen a vizsgált kérdések is a kutatási módszer ezen jellegzetességéhez igazodtak, de teljes képet a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények gyakorlatáról egy olyan kutatás adhat, amely a járásbírók gyakorlatát is felöleli. Ez világíthat rá az elterelés gyakorlatára, illetve a kábítószer fogyasztásával összefüggő cselekmények, köztük elsősorban a Btk. 178. § (6) bekezdés szubszidiaritásának, illetve a közös fogyasztás és a közösségi értékesítés értelmezésével kapcsolatosan felmerülő jogértelmezési kérdésekre. Egy ilyen kutatás lefolytatása – különösen ha az országos gyakorlatot kívánja feltárni – aktavizsgálatot feltételez, amelyre alapvetően a Kúria joggyakorlat-elemző csoportjának vannak lehetőségei.

A kutatás keretében azt fel tudtam tárni, hogy a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények büntetéskiszabási gyakorlata anomáliákkal terhelt, de ennek okára nem tudtam választ adni. Mivel a bírósági ítéletek tipikusan szűkszavú magyarázatot adnak a büntetéskiszabási megfontolásokra, ezeket kizárólag az ilyen ügyekben nagyobb gyakorlattal rendelkező bírók megkérdezésével lehet feltárni. A büntetéskiszabási kutatási rész arra sem tudott választ adni, hogy a szabadságvesztésen kívüli szankciók hogyan alakulnak a bíróságok gyakorlatában. E körben elsősorban annak van nagyobb jelentősége, hogy a tipikus fogyasztói magatartásokat, vagyis a csekély mennyiségre megszerzéssel, tartással vagy fogyasztással elkövetett cselekményeket hogyan büntetik a bíróságok. Egy országos vizsgálat – megfelelő mintavételezést követően – erre a kérdésre is választ tud adni.

A bizonyítási kérdések kapcsán lefolytatott kutatási rész rávilágított arra, hogy a bíróságok nagy erőfeszítéseket tesznek a hibás nyomozati cselekmények korrigálására, bizonyíték kirekesztésére csak a legvégső esetben kerül sor. Kérdésként lehet megfogalmazni azt, hogy mire vezethető vissza ez az bírói attitűd, és a nyomozati hibák javítására milyen technikák alakultak ki a bírói gyakorlatban. Ez nem a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekményre specifikus kérdés, ezért sokkal szélesebb mintán lehet vizsgálni.

Kutatásom alapvető célja annak feltárása volt, hogy érvényesül-e a jogegység a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények bírói gyakorlatában. A bíróság eljárása, ítéletei közvetlenül és meghatározóan befolyásolják az állampolgárok joggyakorlását és a büntetőjogi jogviszonyok alakulását. Kutatási eredményeim jelentős anomáliákat tártak fel ezen a téren, amelyek egyértelműen a szabályozás és az értelmezést segítő legfőbb bírói instruálás hiányosságaira, ellentmondásaira vezethetők vissza. A szétartó joggyakorlat az ítélkezés szinte valamennyi

⁴⁴ MÓRÓ Levente – MAJOR Magda – KALÓ Zsuzsa: *Az új pszichoaktív anyagok hazai kockázatértékelésének felülvizsgálata* (Budapest, Nemzeti Drog Fókuszpont, 2019) 82.

lényeges pontján feltárható, így előfordulhat, hogy két, a jogilag releváns tények tekintetében azonos cselekményt különböző bíróságok részben más bizonyítási eljárás alapján és így nem azonos ténybeli alapra helyezve vizsgálják, majd az irányadó tényállások eltérő értelmezésére alapítva más elvek mentén szabják ki a büntetéseket.

Az EJEB gyakorlata szerint az Egyezmény 6. cikkben foglalt tisztességes eljáráshoz való joggal akkor kerülhet ellentétbe a nemzeti bíróságok által követett gyakorlat, ha a nemzeti legfelsőbb bíróság gyakorlata komoly és hosszú időn át húzódó ellentmondásokkal terhes, ha a nemzeti jog nem ismer olyan mechanizmust, amely ennek az ellentmondásnak a feloldására alkalmas lenne, illetve ezt a mechanizmust a konkrét esetben nem alkalmazták, vagy alkalmazták ugyan, de nem a megfelelő eredménnyel. Az is a tisztességes eljárás sérelmét jelenti, ha ugyanazon fellebbviteli bíróság gyakorlata tér el, vagy a felsőbbbíróságok által követett gyakorlatok eltérését lehet kimutatni.

Ezek az elemek kivétel nélkül feltárhatók a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények bírói gyakorlatában, ezért a beavatkozás elkerülhetetlen. Mivel a probléma gyökerei a tényállások rendszerében keresendők, alapvetően a jogalkotás kezében van a megoldás is. Ez azonban nem ad felmentést a Kúria részére, ami a jogegységesítés terén ráháruló alkotmányos feladatainak akkor tud eleget tenni, ha a rendelkezésére álló eszközökkel a helyes irányba tereli a jelenleg széttartó bírói gyakorlatot.

IV. A kutatási témában készített publikációk jegyzéke

„Kábítószer-kereskedelem és kábítószer birtoklása a Fővárosi Ítélőtábla gyakorlatában” *Büntetőjogi Szemle* 2017/1. 43-62.

„A Kúria határozata a kábítószer-fogyasztás szubszidiaritásáról: a kábítószer-kereskedelem és a kábítószer birtoklása egyes halmazati kérdései” *Jogesetek Magyarázata* 2017/3. 41-49.

„A kábítószer és az új pszichoaktív anyag fogalmának aktuális jogértelmezési problémái” *Jogelméleti Szemle* 2018/2. 84-97.

„A bünteteskiszabási gyakorlatra irányuló empirikus kutatások elmélete és módszertana” *MTA Law Working Papers* 2020/1.

„»Hozzá nem szokott fogyasztó átlagos hatásos adagja« – A bírói gyakorlat válaszai egy természettudományos problémára” *Büntetőjogi Szemle* 2020/2. 39-56.

„A mértékes indítványok hatékonysága a törvényszéki kábítószeres ügyekben” *Jogi Tanulmányok* in FAZEKAS Marianna (szerk.): *Jogi tanulmányok 2021* (Budapest, ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola) 243-256.